

BLAJUL

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ANUL I. No. 2 FEBRUARIE 1934

BLAJUL

REVISTĂ DE CULTURĂ

Apare odată pe lună sub îngrijirea unui comitet

COMITETUL DE EDITURĂ: *Dr Vasile Aftenie, Ioan Arieșan, Olimpiu I. Barna, Pompeiu Bârlea, Liviu Chinezu, Nicolae Comșa, Ion Covrig, Petru Cristea, Dr Ioan Cristea, Isata Cristian, Pavel Dan, Iosif G. Evară, Dr Virgil Fulicea, Dr Coriolan Pop-Lupu, Dr Nicolae Lupu, Ioan Mătiș, Teodor Megieșan, Ademar Merckx, Emil Mesaroș, Iuliu Moga, Octavian Modorcea. Ioan Moldovan. Ovidiu Neamțiu, Augustin Nemeș, Victor Oros, Emil Pintican, Alexandru Pol, Dr Gavrilă Pop, Filip Pop, Dionisie Popa, Laurian Puia, Ioan Radocea. Ioan Rinea, Dr Leon I. Sârbu, Virgil Stanciu, Virgil Stoica, Vasilu Suciu, Dr Ioan Sucu, Dr Septimiu Todoran, Nicolae Țarină.*

SECRETAR DE REDACȚIE: NICOLAE COMȘA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Abonamentul anual	Lei 180
„ pentru instituții, autorități și străinătate	Lei 300
Exemplarul	„ 18

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

B L A J, str. Regele Ferdinand, 23.

BLAJUL

2 Jan 3 (marti. 1934)?
IN MEMORIAM...

† *Canonicul Dr. Ioan Coltor*

Două zile înainte de închiderea anului 1933, la 29 Decembrie, a murit, și în ultima zi a aceluiaș an au fost așezate în mormânt rămășițele pământești ale celui care a fost canonicul metropolitan Dr. Ioan Coltor.

Moartea lui a trezit ecouri dureroase pretutindeni, prin faptul că a venit, după judecata noastră omenească, înainte de vreme — avea abia 47 ani — și prin faptul, că dispare cu Ioan Coltor, de pe arena pământească un mare și vrednic preot al Bisericii Unite, un eminent om politic, un ales fiu al neamului nostru, — unul din cei mai distinși pe cari i-a avut biserica unită și neamul românesc în toate timpurile.

Distins, prin inteligența sa scăpărătoare, prin cultura sa teologică, câștigată la Roma și prin studiul ulterior, distins prin adâncă sa pietate și convingere a credinței și distins prin zelul și munca apostolică pe care a desfășurat-o, vieța sa întreagă, pe amvonul bisericii, pe catedra școlii, în scaunul mărturisirii.

Distins, prin cultura sa profană, câștigată prin lectură bogată — cunoștea perfect marile limbi europene: engleză, franceză, italiană, germană, în afară de clasică latinească — ca și prin călătoriile și prin contactul și prietenia cu atâta lume intelectuală din țară și din străinătate.

Distins, prin aceea delicatete și curățenie a gândurilor și a faptelor, care nu-i îngăduia să spună o vorbă mai grea ori să rostească o judecată mai aspră nici asupra dușmanului său, o glumă sau o vorbă cu două înțelesuri, nici în cea mai intimă tovarășie de prieteni, gata să ierte ori să găsească o vorbă de scuză și de apărare, chiar și pentru acela care era cu exidență recunoscut ca vinovat, de toată lumea.

Distins, în sfârșit, prin aceea bunătate sufletească, care descrețea și frunțile cele mai înnourate și necăjite, care îl făcea să-și împărțească cu cei săraci și lipsiți și puținul ban

ce îl câștiga cu slujba sa, cu truda de mic funcționar bisericesc, de profesoraș și mai apoi canonic — plătit la începutul carierii sale — ca doctor în filosofie și teologie — cu leafa de 100 (Una sută) Coroane lunar! — Iar la sfârșitul vieții sale, inventarul luat de primăria Blajului să constate, că acela care, ca deputat și subsecretar de stat, a mijlocit pe sama altora, sute de mii, poate milioane, — în afară de câteva bucăți de mobilă destul de modestă, pe sama sa nu și-a reținut nimic, și că abia ven. Capitlu metropolitan, prin răscumpărarea postumă a îmbunătățirilor făcute la locuința sa de canonic, va face posibilă ridicarea unei modeste cruci la căpătâiul mormântului său.

Ca *atitudini sufletești* voiui remarca, că Ioan Coltor, din clipa scoboririi la Blaj, după terminarea studiilor de la Roma, a grăbit să se încadreze, fără șovăire și zăbavă, în linia de conduită și de activitate a înaintașilor săi profesori și clerici, cari au creiat Blajului renumele de cetate a culturii, a credinței și a naționalismului românesc. Muncind din noapte în zi, și din zi în noapte, vestind cu graiul viu și în scris evanghelia credinței creștine, ca și a crezului românesc, a grăbit și el cu contribuția sa realizarea visului național. Pentru ca, după aceasta realizare la care a colaborat și nemijlocit, în calitate de consilier tehnic la Conferința de Pace, cu acelaș entuziasm, să se arunce în valurile luptelor politice, unde, pe lângă intransigența ideilor programatice ale partidului său aducea totdeauna și un suflu de obiectivitate, de moderațiune, de demnitate, de înțelegere și respect, și pentru convingerile adversarilor săi politici.

Biserica unită în special, pe care o considera factor esențial în desvoltarea actuală și viitoare a întregului neam românesc — și pentru care se puneau atâtea probleme noi și grele, în cadrele noiei României, a pierdut în Ioan Coltor, pe unul din cei mai devotați slujitori ai săi.

„*Gata, ori când!*“ era și deviza lui.

Gata, să plece, înainte de războiu, la Roma, cu toate riscurile, în chestiunea episcopiei de Hajdudorog — alături de alt entuziast coleg, profesor atunci, astăzi: episcopul Lugojului Alexandru Nicolescu, — gata să treacă Oceanul, pentru a cerceta pe românii din diaspora Statelor Unite ale Americii

— gata să plăce imediat la București, după dorința Metropolitului său, ca să facă o intervenție, să dea o lămurire celor în drept, să ia cuvântul în cutare comisiune ori ședință a Parlamentului, gata să ceară o audiență la Inalta Regență de pe vremuri, ori la Purtătorul de azi al sceptrului Țării românești — pentru interesul preoțimii, și al neamului său. Și — cum spuneam în cuvântarea funebrală din ziua înmormântării sale, — în mijlocul atâtor preocupări de ordin obșteșc, Ioan Coltor nu a încetat un moment de a rămâne credincios idealului său preoțesc — ideal conceput în genul unui sf. Filip Neri, ori a sf. Jean Vianney, parohul din Ars, — strălucind prin vieța sa curată și austeră, prin nizuința spre desăvârșirea personală și prin predicarea evangheliei, celor mici, la sutele de misiuni populare și exerciții spirituale. Așa încât nu mă surprinde prea mult știrea ce mi-o dă părintele D. din comuna C., că credincioșii săi au hotărît din propria lor inițiativă, să dea *parastase* pentru odihna sufletului celui care multe suflete va fi întors la Dumnezeu.

Poate tocmai pentru aceea bunul Dumnezeu i-a hărăzit, ca boala ce avea să se termine cu moartea lui, să-l lovească câte-va minute după coborîrea de pe amvonul Catedralei din Blaj, unde rostise ultima din nenumăratele sale predici — rostite cu *acel dar al oratoriei*, ce rar s'a mai întâlnit în biserica românească.

Toate acestea calități și atitudini sufletești, îmbinate armonice cu o modestie sinceră și neafectată, puse în slujba bisericii și a neamului, au făcut din Ioan Coltor *una din figurile mari și simpatice ale zilelor noastre*, și a cărei dispariție a fost regretată de atâta lume distinsă, între cari doi fosti Primminiști ai țării — Maniu și Vaida-Voevod, — cari au participat personal și au plâns alături cu familia mai restrânsă și cu prietenii mai apropiați la înmormântarea lui

... *Odihnește în pace, prietene Coltor!*

Dr. Victor Macaveiu

Efortul spre izbăvire

„Christus solutio...“

Istoria popoarelor și biografia indivizilor, privite chiar cu cel mai rafinat optimism, apar întotdeauna ca un sbucium de gânduri, de simțăminte și fapte cari nu se echilibrează de sine. În subsolul spiritului activează tendințe și aspirații cari împing pe om înafară de sine, peste sine. Omul caută să treacă peste ființa sa, nemulțumit cu forma prezentă de existență. Prezentul îi pare ceva absurd, insuportabil omului și *nu se acceptă pe sine așa cum este*. Suspină după o evadare din periferia îngustă și enervantă a eului. Când Plotin și-a rostit nemulțumirea și rușinea de-a fi om, a exprimat simțământul ecumenic al dorinței și-al străduinței după izbăvirea din fondul esențial de viață al pururea prezentului. Omul nu 'ncearcă schimbarea suprafețelor, el pretinde „răsturnarea valorilor“, caută febril alte stări de conștiință decât cele actuale. — Omul e animalul nemulțumit să fie ceea ce este.

Platon în Symposion expune cu evidență nizuirea de a ne depăși. Drumul omului e drumul iubirii și „drumul cel adevărat al iubirii e să urci mereu, ca pe o scară către Frumosul cel veșnic“. „Fiecare își caută mereu partea lui“, așa suntem nevoiți să aspirăm la ceea ce *nu* suntem.

Omul obsedat de nimicnicia sa și de tainele cari îi umbresc viața — zice Pascal —, caută să fugă de sine ca de un spectru cu sombru prognostic. „Condition de l'homme: inconstance, ennui, inquietude“. Omul privindu-se simte fiori de groază: „Le moi est haïssable“. Astfel caută să fugă de sine și să se depășească. Omul și-a pierdut adevărata sa natură, acum nu-i accesibil decât sub înfățișarea unui rezervoar de necesități și exigențe.

Gânditori au fost induși să insiste asupra acestei particularități sufletești. După Max Scheller omul nu-i o realitate în înțelesul ordinar, el e străduința de-a deveni una. Definiția omului nu se poate prinde fiind el o ezitare ce-și caută echilibrul vărsându-se într'o realitate.

Omul e continua și neizbândita peregrinare din ceace este. El nu consimte să se primească așa cum îi mărturișește conștiința prezentă că este, „nu poate suporta gândul că veșnic va fi ceace simte că este“. El caută o ieșire din sine, o mântuire, o redemțiune. Toate achizițiile culturii și ale civilizației nu au putut sufoca această *aspirație de izbăvire* a naturii omenști, au accentuat mai mult această propensiune, acest „nisus“ al veșnic omenescului. Omul nu simte plăcerea „de a-și limita vieța între pereții lui“. Efortul mântuirii sfarmă orice zid de baricadă și de surghiunire ridicat în jurul sufletului. Efortul după mântuire e un *fapt*.

*

Aspirația de a deveni altceva decât ceace ești, se manifestă prin două dorinți diametral opuse. Dorința de salvare prin o ulterioară realizare a noastră în spiritualul pur, printr'o *supraumanizare*, printr'o transplantare a întregii existențe omenști pe planul reprezentat de etalonul inteligibilului nud și autonom.

În față îi stă dorința de a trece în naturalul pur, instinctiv, necesar, în omenescul nestălcit de canoanele decalogelor morale și nedeghizat de „ipocrizia“ legilor burgheze, fără reticența îmblânzirilor de etichetă.

Salvarea prin *supraumanizare* ar părea drumul cel mai normal pentru a ieși din beciul atomic al eului. Profeții mântuirii nu se înțeleg asupra conținutului spiritual în care trebuie să ancorăm. Utopiile și ficțiunile de cari se țin și își leagă soarta și pe cari doresc să le realizeze, sunt uscate. Elanul vieții cere o realitate ontologică așa cum pulsația lui aspirativă e ontologică. Părtinitorii primenirii noastre prin *supraumanizare* se limitează la „eseuri“ filosofice și nu dau o ieșire sigură. *Supraomul* predicat de Zaratuștra lui Nietzsche se reduce ca atitudine sufletească la disprețul optimist a tot ceace nu-i voința „mea“ dărză, caustică și superbă. Din *supraom* nu rămâne decât gestul funest de domolire al tradiției omenști figurate în tabla valorilor umanitare și creștine. *Supraomul*, plănuit *amoral* s'a înfăptuit *imoral*. E o agitație bărbătească, trufașe; o clocotire de puteri, ce apoi tremură și cade de propria-i greutate paralizată de râvnirea fără sens.

Izbăvirea noastră merge pe drumul spiritualului. Dar drumurile lui sunt multe și lăturalnice, paralele cari pot să nu ne ducă la aceeași țintă. Supraomul în senzul anticreștin eșuează. Din omul așa cum este nu mijeste nici o mântuire. Cum dar supraomul ar putea să fie „fulger din întunecatul nour-om“? Supraomul menține toată nimicnicia conștientă a omului. Salvarea nu-i o permanență în omenesc ci o transfigurare a lui. Sihăstria crudă a spiritului omenesc, ura față de tot ceea ce-i străin de el, nu poate constitui propășirea răscumpărătoare. Izbăvirea cere o realitate deasupra noastră, de care să ne atârnăm. Altfel omul rămâne nedesăvârșit și *aspirația* își continuă exigența.

Decrepitudinea idealismului intelectual a crispat multe fețe și-a decepționat multe inimi. Să caută o altă răscumpărare prin trăirea liberă și expansivă a originarului, a primitivului din om. Să revendică drepturile trupului, să reabilitează primatul plăcerii în contactul studiat cu natura fizică. „Libera bestia sotto libero cielo“. Omul, doar, și azi conservă nostalgia animalității. Ce ar fi în fond omul dacă nu „un animal depravat“ cum s'a exprimat un împărat. Să încercă liberarea naturalului-animal, căci omul zilnic violează natura și o innăbușe în adâncurile lui; desfigurează prin cultură și ideologie simplul, pitorescul și pateticul din el. Drep-tul bucuriei fizice, trupești, devine dreptul omului net și fără clausă. Chiar legiferările din unele state de azi tutelează această izbăvire prin revenirea la animalitate.

„Omul însă nu-i nici inger nici animal, și sorocul vrea, ca acela ce râvnește să facă pe ingerul, face pe bestia“ (Pascal) și acela care vrea să facă pe dobitocul „în frac“ să sinucide. Nici amplificarea ființei noastre în supraomenescul plămădit de noi, nici emanciparea primitivului ascuns în noi, nu reușesc salvarea. Pe aceste două direcții ca pe două brațe mari omul și-a înfăptuit restignirea, rămânând în aceeași suspensiune dureroasă accentuată încă de conștiința prăbușirilor repețite.

În prezent să încercă reînvierea marilor „demoni amorfii“ ai Aziei și li se 'ncredințează mântuirea.

H. Bergson proclamă: „mântuirea omenirii trebuie căutată înafară de căile minții, în experiența mistică“, dar nu o știe preciza. Alții: „Nu în misticism ci în umanismul creștin care menține demnitatea omului fără să ne iluzioneze asupra puterii lui...“ În filosofie, în știință, în politică stăpânește un aer de asfințit, pe problema mântuirii.

În acest crepuscul al variatelor tentative de izbăvire, placid dar insistent *Isus Hristos* să însinuă omenirii. *El pledează prin faptul său*, prin perpetua sa prezență în omenire, prin vraja vieții reușite... Cine mai poate propune istoria a lor douăzeci veacuri de Mântuire? Falimentul mântuirilor în fața Mântuirii e vădit. Hristos rămâne unicul punct al istoriei la care omenirea revine. El satisface plenar, și numai El, avida exigență de a ieși din noi și de-a ancora în ceva mai mult decât noi. El insistă asupra posibilităților de realizare a omului în Nemărginit. Destinul frământării omenestii îl desvăluie în noi: *voința de-a adera la Dumnezeu*, „*Qui adhaeret Deo unus spiritus est*“. Veșnica și violenta opresiune a aspirației de-a ieși din noi și de-a ne supera pe noi înșine să lichidează prin fuziunea reală a Vieții divine cu vieța omenească prin *hai*. Fiul omului devine fiul lui Dumnezeu deoarece Fiul lui Dumnezeu a devenit Fiul omului. Omul sa imensificat prin îndumnezeire. Marea aspirație omenească se arată a fi o aspirație *teotropică* — nizuire spre Dumnezeu. Omul nu se completează decât în Absolutul Intrupat — *Christus pax nostra, Christus solutio*...

Acesta este răspunsul izbăvitor la neliniștea aspirativă a sufletului omenesc. Vom găsi în această gravă turburare a noastră tămăduirea, cum au găsit-o leproșii și paraliticii în scaldătoarea turburată despre care ne vorbește Evanghelia?... În definitiv destinul și sfârșitul e așa cum ni-l facem. Suntem în „mâna sfatului nostru“.

Pr. Ion Suciu

Mărturisire

Tu, Doamne, mi-ai sădit în suflet dorul
 Unei lumi, de ochiu-mi nezărită.
 Mă faci să simt în vieață — o clipită —
 Eternul Tău sublim, fermecătorul.

Mi-ai dăruit belșugul de iubire
 In cupe frământate 'n lutul urii;
 Puteri-ai dat și mâinilor și gurii
 S'arunce 'n larg gândirea spre rodire.

Când sufletu-mi pribeag peste prăpastii
 Și-i gata să-l cuprindă'n vălu-i hăul,
 Tu îmi arăți ce-i binele și răul.
 Eu Te măresc în denii și în trastii.

V. Stanciu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Noapte

Richard Dehmel

In amurg când dă câmpia,
 Simt privirea-mi limpezită,
 Să lucească-o stea-i pornită,
 Cântă-și greeri melodia.

Sunetele's mai plăcute,
 Ce-i comun vrea să te fure,
 Ceru-i alb după pădure,
 Piscurile, clar văzute.

Tu în treacăt nu știi rostul,
 Cum lumina'n joc himeric,
 Naște-se din întuneric.
 Biruit te lași cu totul.

Emvir.

Alecu

— Pic-pic... Iulia... pic-pic...

Inzadar, nu-i și nu-i — La mici intervale ecoul trist al chemării sale răsună din nou.

— Pic-pic... porumbița moșului unde ești? Unde te afli tu mândria moșului, pic-pic...

Strigând așa mereu, conu Alecu aleargă de două zile în sus și'n jos neliniștit. Nici odihnă, nici mâncare, nici club, nimic nu-i mai trebuie. Zadarnic cearcă prietenii să-l liniștească. Nu vrea să asculte de nimeni — nu aude, nu vede nimic.

— Măi Alecule, pentru numele lui Dumnezeu, oprește-te.

— Alecule?!..

— Coane Alecu?!..

Dar Alecu e surd. Ce toți s'au luat de un gând — căci așa bătrân cum e, efortarea și neliniștea aeeasta îi pot fi fatale.

— Măi Alecule!? ai înnebunit?

— Coane Alecu! Gheorghe pleacă azi la oraș la un crescător de porumbei...

— Să mă lăsați în pace!

Se răsti deodată Conu Alecu, apoi tot mai încet pentru a nu știu câta oră se urcă în pod, ca, apoi, peste câteva minute, să se trezească în pivniță căutând-o.

— Pic-pic... Iulia?.. porumbița moșului... unde ești? nu ți-e milă de moșu? pic-pic.

Toată casa-i răsturnată — dar lui Alecu ce-i pasă — Știe că va veni în curând Steluța — Puicuța moșului: să se zoațe cu polumbița moșului... și...

— Gheorghe?... Gheorghel? surdule, n'auzi?!

— Săru mâna Cucoane... iacă plec acum, voiu găsi eu una...

— Ba să nu mergi nicăiri! Auzi?...

— Da, săru mâna, cum voiți.

— Adecă... ba să mergi — du-te! fugi repede, și...

— În două ciasuri sunt aici —

— Nu!... Gheorghe?! ești nebun? nu la oraș... nu! Du-te la Lica și spune-i să facă strigare din deal — mă înțelegi?...

— Da — să trăiți... dar... azi a mai strigat odată... și... oamenii...

— Ce are a face? să strige, mă înțelegi?

— Da, să trăiți.

— Uite... dă-i o sută de Lei, numai să mai strige odată. Ascultă! să strige că dau cinci sute... o mie... ba... două mii aceleia, ce-mi va aduce porumbița.

— Da, săru mâna — să trăiți.

Toți din sat îl cred nebun, și sunt neliniștiți de soarta Conului Alecu. Femeile fac mătâni și se roagă lui Dumnezeu să-l tămăduiască: „Doamne-Doamne, dă-i iar pricepere că a fost om bun... Doamne... Doamne.

Și toate acestea pentru o porumbiță.

— Alecule, te faci de răs

— Da? mă fac de răs? bine! Las' să mă fac! Vouă ce vă pasă? voi sunteți câni! — auzi? câni!, lupi, hene sălbatice — vouă ce vă pasă? Vi înțina n'prietrită! Ce vă pasă dacă porumbița n'a mai mâncat de două zile. — Ce vă pasă? — Bine că sunteți voi sătui.

— Măi Alecule, acum se face din nou strigare. Când vor auzi golani de grozăvia de bani... fii sigur că o vor aduce de-o fi chiar la capătul pământului.

— Tu mai crezi în ei Iorgule? Tu crezi că mi-o vor aduce!?

— Te'ndoiști? hm, în cazul acesta amice, se vede, că nu cunoști firea acestor oameni, cari pentru două mii, sunt în stare să-și vândă toate neamurile.

— Iorgule, tu crezi? Ah Doamne, numai de n'ar veni copila, — pic-pic... Iulia...

— Auzi Alecule?

— O aduce?

— Așteaptă puțin — ai auzit cum striga cioara? Când a văzut suta de Lei... he-he, așa boieri să tot dea Dumnezeu!

— Tu știi, Iorgule, cât era de cuminte și frumoasă... și... atâta bunătate era în porumbița moșului... auzi Iorgule? era blândeța, bunătatea și nevinovăția întruchipată... O... și ce prietenă... auzi? mă auzi, Iorgule?

— Păi sigur că te aud, mormăi lorgu plictisit.

— Era o prietenă ideală. Nu m'ar fi părăsit pentru tot bunul pământului. Uneori în timp ce făcea bae sau mai știu ce, mă furișam, încet, fără să bage de seamă, cu gândul de-a mă ascunde prin grădină, — dar ți-ai găsit-o, înainte de a ajunge la portiță o simțeam pe umăr certându-mă.

— Măi Alecule, să știi că oamenii au dreptate, — tu ești nebun în toată firea

— Iorgule! Dece nu vrei să mă înțelegi, că mi-am pierdut tovarășa?..

— Porumbița? bată-ți-o norocul să ți-o bată. Auzi, Alecule, te-am ascultat chiar destul, și...

— De ce mă intrerupi? dece nu mă lași să isprăvesc odată? Văd bine că te plictisești, dar n'am ce-ți face. Simt că de nu m'aș destăinui cuiva, aș înnebuni — da-da, am ajuns la limita forțelor, nu mai sunt stăpân pe mine.

— Bine, Alecule, te ascult, dăi înainte.

— Și ce e mai grozav Iorgule... ascultți?

— Ascult, ascult, dăi înainte.

— Și ce e mai grozav, e că mai suferă și o altă ființă, tot atât de nevinovată ca și ea. Steluța, copila din vecini, un îngerel de trei ani, care venea zilnic: „să se zoațe cu polumbița moșului“, cum spunea ea.

Toată curtea răsuna de țipetele ei de bucurie, când venea să-mi spună: „Mos Alecu... Mosule... am păcălit polumbița... am păcălit-o... țe bine-mi pale... am păcălit-o si... si...

— Cum ai păcălit-o puicuța moșului?

— Mos Alecu... am... chemat-o să-i dau bomboane dela mosu... si... si când a venit am fuzit — Am păcălit-o, na na, țe bine-mi pale.

— Dece ai păcălit-o Steluța moșului?

M'a Țocănit — dimineață când m'am dus la colibia ei, m'a Țocănit, am păcălit-o, să-i fie Țudă, — am păcălit-o — țe bine-mi pale — Uite mosule cum să uită la mine.

— O văd puicuța moșului. E supărată.

— E supălată, mosule? e supălată pentru că am păcălit-o?

— Da puicuța moșului

— Si... si atunci, nu se mai zoacă?

— Și așa trecea zi după zi. Nu era om pe suprafața pământului, mai fericit ca mine, când priveam jocul lor nevino-

vat.. și acum?... deodată cu porumbița, voiu pierde și copila, care desigur nu va mai veni pela mine. Nu-i voiu mai auzi mai mult vocea-i îngerească, râsul ei trilat și dulce care să mă mai înveselească. Curtea și grădina vor rămânea din nou pustii — pustii, ca și sufletul meu.

Iorgu deabia acum a înțeles adevăratul motiv al sbuciumului prietenului său. I-se făcu milă de el pentrucă-l știa bătrân și singur.

— Nu te supăra, Alecule, o vei avea în curînd.

— Nu cred!.. și atunci... Iorgule nu va exista în univers un alt colț, ca acesta de trist și pustiu.

— Mos Alecul? mosule?!.. a venit polumbița!

Răsunară deodată în tăcerea care i-a cuprins sunetul de argint al vorbelor copilei din vecini, care fugea mîncînd pămîntul înaintea lui Gheorghe.

— Mos.. Mos Alecu.. polum.. polumbița...

Și un fior de groază i-a cuprins pe amîndoi cînd a intrat Gheorghe cu porumbița pătată de sânge.

— Era la Năița lui Iacob, săru mîna, a luat-o alaltăieri din gura cănelui.

Conu Alecu era cît pe aici să cadă de spaimă. Steluța se uita mirată, cînd la unul cînd la altul, fără să înțeleagă ceva — și cînd Conu Alecu luă porumbița în mînile-i tremurînde suspinînd, din ochii lor blânzi, ca din două isvoare curate de munte, tășniră deodată lacrimile cristaline.

— Mos.. mos... Al..

Se sforța biata copilă să vorbească, dar vorbele ei i-se înecau printre sughite în plîns. Conu Alecu, deși sdrobit de durere, căuta să-și mîngăie mica și unica prietenă care i-a mai rămas.

— Nu plînge puicuța moșului, porumbița o să se facă iar bine și atunci Steluța o să-i facă o baie frumoasă și...

— Si... si dacă se fațe iar bine atunți?...

— Atunți? o să vă jucați iar împreună.

— Atunți... o să ne zucăm iar? și o să se zoațe si mosu cu noi?

— Suflet nevinovat, tu ce înțelegi din tot ce se petrece în jurul tău? privește-o, Iorgule, cum s'a înseninat deodată, cînd i-am amintit de joc.

— Mos Alecu... Mosule... uite că se întinde. Țe bine-mi pale — Mosule, haide să-i fațem bae.

— S'a sfârșit Iorgule — Ce să-i mai știu face? — uite și tu, înțepenește, Doamne... Doamne...

E târziu. Lumea doarme de mult. Steluța se visează jucându-se cu porumbița — Numai moș Alecu singur și uitat de toți, aleargă zdrobit prin grădină, chemându-și mereu porumbița. Pierdute'n noapte, printre vâjâitul năpraznic al vântului, numai vorbele lui răgușite mai răsună din când în când, trist ca un ecou din alte lumi.

— Pic-pic... porumbița moșului, unde ești?... pic-pic... Iulia...

I. Moga

Ninge

Fulgi ușori,
Rătăcitori,
Vin,
Coboară lin
Din nori
Și brodează pe câmpie
Albă iie.

O cunună de dantele
Impletesc în vârf de cetini;
Salbe
De mărgele
Albe
Prind la ruginite streșini.

Fulgi, se cern
Din zori în sară,
Și în sufletu-mi aștern
Dor de primăvară.

V. Stanciu

Autobiografia lui Simeon Balint

În Biblioteca Centrală Arhidiecezană din Blaj, dosarul „Popa Balint din Roșia“, se păstrează un manuscris folio de 8 pagini, scris de mâna fostului prefect de legiune al vechilor *Saline* (Turda). Manuscrisul a fost păstrat între hârtiile decedatului canonic și prepozit capitular Ion Micu Moldovanu, cu care protopopul dela Roșia Abrudului a avut celea mai strânse legături de prietenie până la moarte.

Manuscrisul din chestiune, în loc de semnătură poartă nota, de aceeaș mână: „Biografia lui B.“, ceea ce Micu Moldovan a întregit = Sim. Balint. Evident deci, că scrisul este autentic, precum se poate verifica și din comparația cu alte scrisori ale prefectului de legiune din 1848—49, păstrate în dosarul amintit.

Comparând cuprinsul manuscrisului cu „Raportul“ publicat în broșură la Krafft în Sibiu 1884*), constatăm că textul dela Blaj are un început mult mai larg, dând relații privitoare la evenimentele din 13 Martie 1848 până la adunarea națională din 15 Maiu, precum și amănunte despre închisorile suferite de inimosul preot român din Roșia, arătând cum „rău-voitorii“ au aprins temnița peste dânsul, încercând să-l piardă în acest chip, ori măcar prin ticăloasa acuză a incedierii. Impresionantă și informația despre Vasile Strâmbu din Comp. 4 a Regimentului Sitcoviți, care nu și-a desmintit simțirea românească și a salvat dela moarte sigură pe fruntașul neamului său.

*) *Deux rapports* de ale acelor prefecti de legiuni romanesci cari în anul 1848—49 au susținut luptele cu insurgenții unguri până la reîntarea trupelor imperiale în Transilvania, p. 3-28.

În continuare, textul nostru, înșiră evenimentele în aceeași ordine ca și „Raportul“ publicat, după „Romänen der österreichischen Monarchie“ (Viena, 1850), de Barițiu, însă în altă redactare, uneori mai amplă sau mai redusă, după cum s’au prezentat în memoria autorului.

Am crezut că textul dela Blaj merită să fie publicat, nu numai în interesul specialiștilor, cari vor face comparațiile definitive, ci și ca o reîmprospătare pentru generațiile de astăzi, cari nu mai pot ajunge ușor, nici la „Observatorul“ lui Barițiu, nici la broșura dela Krafft și tragica epopeie națională dela 1848–49 în Ardeal, să nu se cufunde în uitare.

Manuscriptul complet, pe care îl lăsăm să urmeze, este transcris cu ortografia curentă, spre o mai ușoară gustare din partea publicului mare. El a fost scris cu obișnuita ortografie cipariană, suficient cunoscută de filologi, singurii pe cari ar mai putea să-i intereseze.

*

Subscrisul își descrie curgerea vieții sale dela începutul mișcărilor politice în Transilvania anului 1848, zilele lui Martie, până la anul 1849, 20 August.

Dupăce exaltații Maghiari în 13 Martie 1848 extoarseră concesiunile în favorul lor dela fostul Înălțat Impărat Ferdinand, eu, ca acela, care adeseori luasem parte la marcalele lor în Aiud ținute, prevedeam cumcă revoc de și nu aparte, dară ocult țin în contra Augustei Case Austriece și a Dinastiei; așadară auzind de mișcările din Cluj, mă înțelesei cu bravul avocat Buteanu în 19 Martie, să meargă la Cluj să ispitească mișcările Maghiarilor. Acest bărbat, adânc politic, cercetând toate lucrurile cu reamaruntul, se întoarse la mine în 31 Martie, referându-mi entusiasmul Maghiarilor din Cluj și deschilinit principiile lui Dionisie Kemény, care tocmai atunci sosise dela Peșta [scris: Pesth] în contra Casei Dom-

nitoare și surparea aceeași. Despre toate se convinse el în sala Redoutului, unde în 24 Martie se dădu o masă laută. Toate acestea mi-le referi la casa mea în mai sus numita zi. După care în ziua următoare 1 Aprilie m'am dus în Câmpeni, de acolo la Bistra, unde ne hotărîrăm, ca în 3 Aprilie să ținem o adunare la Abrud, precum și ținurăm, în care se încheie o suplică, care să se aștearnă fiitoarei Diete (Comitiorum), dară pentru dobândirea subscripțiilor și explicarea aceleași la Popor fusei ales de numita adunare eu, cu Buteanu. Și așa mergând în 6 Aprilie la Câmpeni ținui o cuvântare către numerosul popor adunat, în care am arătat nedreptățile făcute nouă de către Principii Maghiari în timpul domniei lor, dojenindu-i la neclătita credință către Impăratul și Casa Habsburgico-Lotaringă. Dară numai decât fusei pârît la Guvernatorul și tras la răspuns, la care aici sub A închisul răspuns l-am dat. Cu acesta nu se îndestuli Guvernatorul ci mai vârtos în 15 Iunie trimise o comisie la Abrud, în persoanele alor Kozma Pál consilier, Iosif Némethi secretar guvernial, Ioan Nemegeyi consilier montan, cari, de mă și garantizază, cumcă. fără convingere nu voi fi arestat, totuș în 1 Iulie dându-mi aici sub B) închisele puncte agravate, mă arestară într'o officină întunecoasă, unde nu numai de lumină, dară și de aer era lipsit pieptul meu. După mai multe rugăciuni ale familiei mele și o infirmitate mai tot din acea umedă și întunecoasă officină provenită, fusei dus cu carul într'o casă mai onorabilă, dară și aici spre a mea nenorocire căci în 17 August, seara pe la 10 ore, se aprinse casa unde zăceam, și eram păzit de miliție din Regimentul Sitcoviți, din care unul se afla totdeauna cu mine în casă, care o aprinseră voitori de rău și mie mi-o aseriu, din care suspicie prin una comisie civilo-militară fusei de tot curățit, însă nu și de crunta bătaie care o suferii întru aceeaș seară, ba de nu grăbea o patrulă de militari de 24 soldați în mijlocul pieții eram fiul morții. Viața am deschilinit a o mulțumi lui Vasile Strâmbu, unteroficier la 4 companie în mai sus numitul regiment. Dupăce fusei dus la vardă din nou fusei maltratată, dupăcum testimoniul de sub C) arată. Deaci fusei dus în prinsoarea cea deobște cu furi și cu lotri, de

unde peste o lună și jumătate fusei mutat la Aiud, unde tot asemenea soartă avui, până când se adună Poporul Român la Blaj, cam pe la sfârșitul lui Septemvrie.

Cerându-mă fusei eliberat. Cu ocaziunea dezarmării Maghiarilor în Abrud în Octomvrie erau să fie 48. de către popor măcelăriți, dară eu cu o cuvântare purceasă din spiritul Evangheliei, domoliu poporul, cât nici unul nu peri.

Dupăce se prăpădi Zlatna fusei mai de mulți oficiali cari scăpaseră la Abrud rugat, ca să mă duc la Zlatna și, pe unii cari încă se mai aflau acolo, să-i mântui, care și făcui, cuvântând mai întâi ca să încete dela omoruri, dupăceea să reîntoarcă banii jefuiți din cassele erariale. Și, într'amândouă, nu fără efect. Câte pe mai mulți i-am scutit dela moarte. Iară la erar o sumă frumoasă a i-se reîntoarce am mijlocit. dupăcum aici sub D) închisul testimonium arată. Celealalte particulariter le retac, ca să nu ostenesc pe cetitor.

*

În 10 Decemvrie 1848 fusei de Onoratul Comitet Român, cu învoirea Escelenței Sale General Comando de atuncia, denumit Prefect, dupăcum aici în copie sub E) închisul collational arată, după care în 27 Decemvrie luându-mi ziua bună dela soție și familie, m'am așezat cu Lagăru în *Ocolişul mare*, de unde numai cu o zi [înainte] ieșise rebelii, dupăce făcuse mai multe omoruri. Aici fiind așezat, mi se refereste în 30 tot aceeaș [lună], că rebelii staționați în Iara ar fi năvălit la satul numit Muntele Băișoarei sub povața lui Pojoi Lajos și Rettegi unde aprinseră casele parohiale și alte 7 case. Ba tot satul îl prefăceau în cenușă de nu grăbeam cu ajutor de aici. Li respinsei până în Iara, văzând eu că rebelii nu înceată cu aprinderile, jefuirile și omorurile.

*

În 2 Ianuar 1849 am atacat pe inimici în Iara staționați, din cari picară ca la 30 morți, o parte fugi, iar altă parte se suise în turnurile bisericilor și deacolo pușca în ai noștri. Cu această ocaziune picară din ai noștri 28 morți, care văzând poporul aprinse acelea biserică și mai multe case, care

cu atâta era mai înfuriat, fiindcă rebelii staționați în Iara dimpreună cu locuitorii de acolo numai în zilele mai dinainte au fost săvârșit prin satele vecine mai multe omoruri, jefuiri și aprinderi. După ce îi respinsei, de aici am înțeles cumcă s'au staționat la Lita maghiară lângă Cluj. Și așa:

În 6 Ianuarie, în revărsatul zilei, atacai pe 800 rebeli staționați în Lita maghiară și după o lovire cruntă de 1 oră și jumătate pe șesul numit al Litei, picând dintrânșii 35, dimpreună cu comandatele, iară dintre ai noștri 13 morți și 7 răniți, și așa ne-am retras noi iară la stație [lagăr], înțelegând cumcă lor le vine ajutor din Cluj.

*

Ianuarie 10, înțelegând cumcă 200 de Honvezi s'au staționat în Trăscău, ne-am împărțit coloanele în două părți și mă apropiai de acel orașel, însă simțind aceasta rebelii, au fugit în Scaunul Arieșului la Ciagzu, dară ca să nu se întâmple ceva nenorocire acestui orașel, nice am intrat într'ânșul, ci noaptea fusei silit a veni până la stațiune, unde pe muntele numit a Trăscăului călătorind noaptea pe căile celea rele și ghețoase am picat ca de 7 stâjeni, din care îmi proveniră foarte grele și infirmitate mai de multe zile.

*

16 Ianuarie, am fost provocat de căpitanul maghiar Rakusi să depun armele, căruia cu nr. protocolar 21 i-s'au rescris cumcă: mai gata suntem a muri cu ele în mână, decât a le depune! Acest căpitan în 20 Februarie, când Lagărul meu era numai cu tribunii, ne atacă cu 800 de voluntiri. Această știre veni la mine acasă, când eram bolnav pe pat. Indată plecai și în aceeaș zi seara în Ofenbaia mi-se raportă: rebelii au cuprins Sălciua, stația noastră, și că ai noștri ar fi retras la satul Brezești, precum și aceea cumcă în ceea zi ar vrea a cuprinde Ofenbaia. Încă în aceeași noapte de și era frig nespus, adunând poporul, am încunjurat Sălciua de două părți, care simțind inimicii, au fugit, omorând pe învățătorul satului, Ștefan Soltsvai, și cu dânsul alți 3 bătrâni, jefuind, prădând și aprinzând 5 case. Avantposturile noastre îi prigoniră, omorînd unul dintr'ânșii și luându-le un tun.

*

Tot în aceeași seară fură atacați de altă ceată la satul Valea porcului numit, a căror scop era a se uni cu cei din Sălciua ca să năvălească pe Ofenbaia și să răpească de acolo cășile împărătești, precum aurul și argintul topit în cohuri. Aceștia fură bătuți, picând dintr'ânșii 11, mai mulți răniți. Dintre ai noștri pică 1 și 5 răniți. Aici deschilinită bravură au arătat decurianul Gligor Muncațiu și preotul satului, precum și capelanul român din Bedeleu.

Prinzând noi 2 ficioni din armata maghiară, de care deplin ne convinseserăm, că scopul rebelilor ar fi, ca cu orice preț să năvălească pe la Trăscău și Iara a intra în Ofenbaia și a se uni cu cei ce vor veni la Abrud. În 20 Februarie am hotărât a trimite o parte a coloanelor Prefecturii, ca să cuprindă poziția de către Iara, care se și staționează în satul Cacova Ierii, iar cealaltă rămasă în Sălciua pe unde aveau a trece rebelii din Trăscău. În mai sus pomenita stație fuserăm atacați precum urmează:

1 Martie veniră rebelii din Cluj și Lita și ne atacară deasupra Cacovei, pe cari cu 2 răniți din parte-ne i-am respins peste Valea Ierii. Din partea lor căzură 5 morți, pe cari noi în ziua următoare i-am înmormântat. Cu această ocaziune pică și conducătorul lor Debreczi care fusese econom în domeniul Familiei Vikol în Ciurila și Silvaș.

*

Tot aceștia mai reculegându-și puterile, în 22 Martie din nou ne atacară și după o bătaie cruntă de 3 ore, ne mai având noi muniție și lăncerii pentru dese plutoane cu care ne salutau, nu voră nici pe hurra a năvăli, și așa ne-au retirat, pierzând noi 2 și 3 răniți.

În 10 Aprilie iară năvăliră tot spre Cacova Ierii în număr ca la 1500, dară despre venirea acestora timpuriu fiind noi înștiințați nu numai prin forposturi, dară și prin alte depeșe și așa trupa capitală (haupt trupa lor) o salutarăm cu tunurile noastre, nu fără folos, căci după o bătaie de 4 ore ei au retirat la Băișoara, unde sub poalele muntelui s'au format în Lagăr, dară și de-aci fuseră respinși. Aicia ei avură pierdere cam la 13 sau 14, iară noi pierdurăm 4, între cari se numără și bravul preot român din Bicalat, — el se numea Vasile

Molnar. Aici se purtară voinicește tribunii Ioan Ciurillai și Matei Nicola; el este un tinăr de bună speranță în etate de 21 ani, absolut philosophiae 1 ani cum laude.

Intre toate acestea înțelegând cumcă Drăgoș ablegatul dietei maghiare a venit să parleză cu Iancu, Buteanu, Dobra, Axente, și cu mine, pentru depunerea armelor, la toți aceștia sub nr. protocolar 35, cu datul din Sălciua 1 Mai, le-am scris, făcându-i atenți să nu creadă minciunile lui Kossuth și linguşirilor lui Drăgos, ci să stea nemișcați în propus. Așa înțelegând cumcă Drăgos în 3 Mai după mai multe amăgituri ar fi intrat în Abrud, și că deacolo în 5 ar fi mers și în Câmpeni, așa în 6 a aceeaș [luni] am plecat dela Sălciua și sosind acasă noaptea la 11 ore, fusei deplin înștiințat că în aceeaș seară Hatvani au intrat în Abrud, după care vin gardiștii din Abrud la mine și mă întrebă ce au de-a face? — le răspunsei să se tragă la Câmpeni, precum și celor din Roșia. Și așa cu toții în această noapte ne-am tras la Câmpeni, unde în 7 [Mai] cu prefectul Iancu și Vlăduțiu ținurăm o consultă, în care se încheie că armele nu le vom depune, ci acelea să hotărască. Nici că primise Hatvani această epistolă și în 8 Mai pe la amiazi începe și în Roșia cu amarurile și aprinderile, precum și în hotarul Cârpenișului, aprinzând o șură nouă, 2 case; asemenea în hotarul Mușcăi. Dar fu în aceeași zi deacia bătut, precum și din Abrud în 10 [Mai], despre care Iancu mai pe larg va refera. Așadară eu iară m'am întors în Sălciua, la stațiunea și lagărul meu.

În 16 Mai primesc un rescript dela Iancu ca să viu cu lagărul, că Hatvani iarăș au intrat în Abrud. Puind lagărul în porneală eu mai întâi grăbii și sosii în 17 în Câmpeni, dar oamenii mei fiind desculți și flămânzi numai în 19 pe la amiazi sosiră deasupra Abrudului și stătură în rezervă. În aceeaș zi după amiazi retirând Hatvani fu crunt bătut, dupăcum va arăta Iancu.

După acestea trimisei lagărul iarăș la Sălciua și eu m'am dus la Câmpeni, unde provocai pe Iancu să mergem să atăcăm rebelii din jurul cetății Alba [Iulia], prin care să deschidem cetatea. Iancu îmi promise, după aceea mă întorsei la Sălciua însă văzui opoziție din partea căpitanului cesarogesc Ivanovits care era un om comod și numai de foale avea

grijă. După ce am sosit la stațiunea-mi, îndată rescrisei, la prefectul Axente și oberleutenantul Mânzatu, cari se aflau în jurul Zlatnei; pofta mea care o arătasem Iancului aceștia o aprobară și așa dimpreună încheiarăm ca să se atace rebelii de 2 părți, adeca de către dealu Mirlau, de către Barabanț și Teiuș. Ziua se hotărî pe 22 Mai dimineața la 4 ore și mie mi-se dede poziția cea de către Teiuș.

În 29 Mai dimineața la 5 ore numai, sosii în șesul Ti-ușului, unde se începu atacul mai întâi în tunuri deoparte, iară de altă parte în puști prin bravii plenciri din a 2 companie. Aici ținu atacul 1 oră după care începură a ne încunjura de către Barabanț și Aiud; așa am retras pușintel și mai ținurăm cu ei foc o oră și jumătate, însă nici aicea nu puturăm ținea. Deaici retrarăm deasupra satului Geomal, unde ținurăm foc până la 11 ore meridiane, când rebelii se întoarseră îndărăt către Tiuș, iar noi venirăm la Râmeț. În toată bătaia aceasta am pierdut 17 și 3 răniți. În mine deosebit țineau cu tunurile strigând în limba lor: „a szakálost kell iránytani“, adecă în cel cu barbă trebuie țintit. Doi picară de lângă mine. Din partea rebelilor după cum am înțeles au picat 9 sau 10.

În 9 Iunie 25 Mai am primit o epistolă dela prefectul Iancu ca să viu în ajutor căci mare armată veni în contra lui. Am sosit cu o trupă de 1500, lăsând rezerva la Sălciua, în 10 aceeași [luni] la Câmpeni. În 11 pe la 11 ore intrând rebelii la Abrud cu Kemény Farkas și Forro cu 6500 cu 19 canoane [tunuri], pe cari în aceeași zi i-am atacat cu Vlăduțiu, Moldovan și Ciurileanu, atacul se începu la 1 oră meridiană și ținu până la 6 ore. Atuncia fiind ei cu mult mai numeroși decât noi ne-au retras până deasupra Sohodolului. Ai pierdurăm 2 [și] mai mulți răniți, între cari și tribunul Moldovan căpată un presul din o rachetă. În ziua următoare se ținu consiliu de război în Câmpeni în care se determină ca să atacăm orașul din mai multe părți; așa mie îmi veni a lua poziție deasupra Roșiei, în locul Vârtop numit.

În 15 atacai pe vrășmașii cari veniseră la Buciumani cu 4 companii, în șesul numit la Muntari. Deaicia m'au retras pușintel până la Roșia lângă locul numit Gergeleu; deaici se aruncau rebelii ca turbați a aprinde satul Muntari, atunci eu

cu tribunul Ciurileanu îi luarăm de 2 părți, când ai noștri se aruncară asupra lor ca leii bătându-i 2 ore și persecutându-i urmărindu-i până la Abrud, în care bătaie la locul numit Oarzena veni treaba la pumni. Aicea lăsară rebelii 55 morți, mai mulți răniți; noi pierdurăm 3, 7 răniți.

Tot în aceeaș zi mai păfugară o parte a rezervei mele pe o truda mai mică a rebelilor cari veniră în contra Roșiei, după care Kemény Farkas în ziua următoare, când noi ne consultam în Câmpeni, o luă la fugă către Zlatna și barăm numai cu puțină trupă de-a noastră fu atacat în drumul său, pierdu 154.

În 17 Iunie se întoarse lagărul meu la Sălciua și află, că tot Scaunul Arieșului cu un batalion de vânători din Turda de toate părțile a fost încunjurat. În capul batalionului sta fiul Apothecariului din Turda, sas, a căruia tată cu spesele sale ridicase o companie, el se numește Velits. Povățuitori mai mari erau Pojai *) Lojos și Egloffstein. Aceștia cu o neșpusă furie năvălesc pe satele către munți, a veni la Ofenbaia, căroră în 19, 20, 21 le resistă tribunul Ciurileanu cu vice-tribunul Partenie Rațiu, dară ne-au retras. În 22 sosesc eu cu ajutor nou și așa:

În 23 atacăm rebelii staționați în Poșaga, unde după o lovire de 2 ore îi retrairăm cu pierdere din parte-ne de 5.

În 25 Mai venindu-le putere din nou au năvălit pe noi și așa avurăm cu ei atac în 25, 27, 29 Iunie între Poșaga și dealul numit Alescău în depărtare numai 2 ore de Ofenbaia, în cari atacuri din parte-ne pierdurăm 10 și mai mulți răniți. În 27 Iunie, 28, 29 văzând rebelii că nu ne pot mișca din poziția care o aveam în Dealul Alescău, pe unde numai singur aveau loc a străbate la Ofenbaia, măriindu-se că nu o pot cuprinde, precum nice că o au cuprins, după cum Testimoniile sub I. G. și H. dovedesc, așa în furia lor arseră satele *Segagea, Orăști, Muntele Băișoarei, Cacova Ierii, Masea, Runcu, Lunca*; aicea nu înțeleg celea care le-au fost arsă iarnă în vandalica lor pustiire, precum nice Bedaleul, pe care în sfârșitul lui Iulie îl prăpădiră.

*) În raportul din „Observatorul“ este trecut „Ludovic Pápai“.

După toate acestea ar fi lucru de dorit ca acelea crunte tiranii ce le săvârșiră cu mueri prunci și bătrâni, precum și aprinderi și jefuiri cauzate prin mai sus pomeniții turdeni și răsculați în Scaunul Arieșului sub povața lui Pojai Lajos, Egloffstein, Velits et Comp. să se cerceteze și acelea mii de familii, cari pentru Tron și Dinastie au rămas sub ceriul liber, ne având unde să-și plece capul, satisfacție eclatantă, iară sutelor de prunci, a căror părinți au căzut jertfă pentru neclătita lor credință crudului element, proviziune de creștere să se facă.

În urma tuturor acestor suferințe, după ce trupele imperiale și rusești recuprinseseră mare parte a Transilvaniei, din ordinațiunea Dlui Comandant al Fortăreței Alba Iulia, m'am tras cu lagărul spre Cluj și Turda spre a rezista rebelilor de cumva ar voi a scăpa în munți și așa am sfârmat pe Maghiarii din Trăscău, Lita, Săvădisla și Vlaha, după cari în 26 August m'am dus la Cluj la General Ex. Sa Clam-Gallas pentru primirea ulterioarelor ordinațiuni, de unde primii acea demandațiune ca să desființez lagărul, fiindcă rebelii sunt cu totul nimiciviți. Așa în 31 August în prezența Dlui Căpitan David Ursu în Petridul ungiuresc, după ce ținui o cuvântare către armată, mulțămindu-i de toate făcutele ostenele, îndemnându-i la pace și la liniște, precum și la depunerea armelor, cari depunându-le le-am administrat la comanda militară din Turda, după care m'am întors în Sânul familiei mele, stând totdeauna bun și răspunzător cu caracterul și omenia mea, pentru toate cele în mai sus numitul timp săvârșite. — [*Simeon Balinth*]

A. Lupeanu.

Iarnă

Din raiu
— de prea mult rod de floare —
s'au clătinat grădinile,
râzând,
în roiuri albe de petale
spre pământ.

Fumând,
căciuli de case ancestrale,
și-au scos la streșini mânil
și 'n plâns,
au închegat cristale
de argint.

BCU Sticlos, Central University Library Cluj
omățul sub picioare-și
frânge mădulele,
și-i cântă ciorile tropare 'n
struni de vânt.

Imagine

Și-a întins de după dealuri
noaptea mâna instelată
și căscând,
din cer coboară
lungi perdele de tăceri.
S'a desprins alene visul
de pe gene de fecioară,
pe genunchi de Cosânzene,
să alinte, să adoarmă
gânduri, doruri, primăveri.

V. Fulicea

Misionari greco-catolici în „Valachia“ (1818—1829)

Excelența Sa I. P. S. Dr. Vasile Suci, mitropolitul Românilor uniți, în prezent face mari eforturi pentru stringerea mijloacelor materiale, cari să facă posibilă pastorația credincioșilor greco-catolici trecuți în așa zisul Vechiul Regat.

Realizarea unității naționale a adus cu sine, ca, în Capitala țării, în marile centre orășenești și în regiunile industriale, să se aglomereze un număr considerabil de Români uniți. Iar Bunul Păstor ține să aibă grijă de oile sale, chiar și când acestea se răslățesc departe de staul.

Ceeace se petrece sub ochii noștri, s'a petrecut într'o măsură mai restrinsă și înainte cu un secol. — În cele ce urmează, voi prezenta fenomenul analog petrecut în jumătatea întâia a secolului al XIX-lea. — Materialul documentar pentru aceasta se păstrează în Arhiva Mitropoliei din Blaj. El constă în corespondența purtată în latinește de episcopul Ioan Bob, cu primatele Ungariei (Rudnay) dela Strigoniu (Esztergom), cu guvernul transilvănean din Cluj, și mai ales cu cei doi episcopi catolici dela Nicopol (Bulgaria) strămutați la București — Dudești (Cioplea): Fortunatus Ercolani și Iosif Maria Molajoni. Corespondența s'a purtat în chestiunea trimiterii de preoți misionari, pentru păstorirea celor vreo 12 mii greco-catolici aflați în Țara Românească între anii 1818—1829.

În o serie de articole, voi arăta întâi cauzele cari au determinat emigrarea în „Valachia“ a Românilor din Ardeal, la începutul secolului al XIX-lea, voi trata apoi încercările de păstorire, mai mult sau mai puțin reușite — făcute prin cei doi misionari trimiși dela Blaj: preotul *Grigorie Maior* și călugărul *Beniamin Todor*.

Lipsa de tact și unele veleități de proselitism — de o parte; ignoranța, intoleranța și ura confesională — de altă parte; a făcut ca cei doi misionari să nu-și poată îndeplini decât în parte, și cu multe neplăceri, încredințarea ce li s'a dat.

Pilda și pățania lor poate servi de învățământ pentru vremurile de azi. — Cele bune să se adune, cele rele să se spele.

Așa numai vom putea pricepe, cu cele trecute vremi, cele viitoare și numai așa va fi istoria magistra vitae.

I.

Ardelenii în Principate, la începutul sec. al XIX-lea

La sfârșitul secolului al XVII-lea ajungând Transilvania sub stăpânirea Casei de Austria, Românii din Ardeal, încrezătorii în cuvântul împărațesc cuprins în cele două diplome leopoldine, au făcut pasul decisiv — al unirii cu biserica Romei, — în nădejdea că situația lor materială și politică se va îmbunătăți după cum li s'a promis.

Dar speranțele nu li s'au realizat decât într'o mică parte. Roadele unirii s'au înregistrat mai mult pe teren cultural și moral, decât pe cel economic și politic. — *Prigonirile nobililor unguri și ale fruntașilor națiunii săsești* au continuat și pe mai departe, inspirate nu numai din ura de clasă, ci și din ura națională — nutrită față de un popor de iobagi, care acum, prin lumina ce se revarsă din centrul bisericesc-școlar dela Blaj, începea să se deștepte din somnul cel de moarte.

La adăpostul stăpânirii austriace, Sașii din Pământul Crăiesc (Fundus Regius), au început să încalce și bruma de drepturi de cari se mai bucurau Românii. Autonomia vechilor comune românești a fost suprimată. Locuitorii fură const înși cu forța să se declare iobagi. Românilor li-s'a interzis așezarea în orașe și deprinderea vreunei meserii.

Pe lângă aceste nedreptăți, pe lângă toată povara birurilor, stăpânirea austriacă a mai adus asupra unei părți dintre Români — o sarcină în plus: *serviciul militar permanent*. — În afară de regimentele de linie (infanterie) compuse din soldați recrutați de bună voie (Werbung-verbunc) și din cei prinși „cu arcanul“, (cu funia — cu lanțul), pe timpul Mariei Terezia (dela 1764 începând) s'au înființat dealungul frontierei Ardealului și a Banatului *regimente de graniță*.

Regimentele grănițerești dela Orlat, Năsăud și Caransebeș, erau recrutate dintre Români.

Militarizarea Românilor s'a făcut nu arareori prin constrângeri, brutalizări, dărâmare de locuințe etc. De groaza acestor mijloace violente, mulți Români și-au părăsit satele,

refugiindu-se în Muntenia și Moldova, unde au întemeiat sate noi ¹⁾).

În vreme ce Sașii erau scutiți de militarizare, Românii trebuiau să-și părăsească gospodăriile și să facă serviciu militar pentru împăratul nemțesc.

S'au mai adaus număratoarele războaie, purtate de Austria în cursul sec. al XVIII-lea împotriva Turcilor, a Prusienilor etc., iar la începutul sec. al XIX-lea împotriva lui Napoleon. Toate aceste războaie înghițeau cu nemiluita vieți omenești. Iar Românul nu era elementul care să fie cruțat din partea stăpânirii. Dar dacă nu-l cruțau stăpânii, instinctul de conservare îl îndemna să se cruțe el însuși. Urmarea a fost, că au trecut cu miile în Principate ²⁾).

La acestea se mai pot adăuga două cauze. Întâi, catastrofa financiară — *devaluarea* — (consencință a războaielor napoleoniene), decretată prin patentă (diploma) împăratului Francisc, din 20 Februarie 1811 și publicată la 15 Martie acelaș an, care a îngreunat condițiile de trai — prin scăderea prețului banilor de hârtie la 20% (10 fl. = 2 fl.), dar care a produs mai mult „vai și amar, plânsete, blesteme și smulgeri de păr“ la cei mai bogați, decât la cei săraci ³⁾). În urmă, ultima, dar nu cea din urmă cauză a fost *foametea* cumplită din Ardeal, din anii 1815—1817, provenită din cauza ploilor neconținute. Această foamete și-a ajuns culmea în iarna anului 1816—1817. Atunci oamenii au măcinat până și cocenii de păpușoi, făcând din ei mămăligă, iar în primăvara anului 1817, între Rusalii și Sf. Petru, sărăcimea, ne spune Barițiu ⁴⁾), ne mai având cu ce se hrăni, aduna diferite plante: știr, lobodă, urzici, limba bouului, macriș, podbeal etc., le fierbeau, le înăcreau cu mere acre sau cu ce mai aveau prin grădini și așa își stămpărau foamea.

„Mii de locuitori au ieșit și atunci în țările românești și s'au așezat acolo pentru totdeauna“ ⁵⁾. I-a îndemnat la aceasta

¹⁾ Victor Lazăr, *Istoria Românilor*, Cluj, 1924, p. 125-26.

²⁾ M. Theodorian-Carada, *Din frământările trecutului*, Buc., 1920, p. 132.

³⁾ G. Barițiu, *Părți alese din Istoria Transilvaniei*, v. I., Sibiu, 1890, p. 559.

⁴⁾ *Ibid.*, p. 560.

⁵⁾ *Ibid.*, p. 559. În raportul agentului austriac din București, Fleischhaki din 18 Sept. 1824, (la Iorga în *Studii și Doc.*, II, p. 403, Buc., 1901) se spune, că dintre emigranții pe timpul foametei cei mai mulți s'au întors în 1821.

de o parte împrejurarea, că în Muntenia recolta în acești ani a fost foarte bună — ploile acolo neproducând ravagiile pe care le-au produs în Ardeal, iar de altă parte împrejurarea, că transportul pe atunci, din lipsa de căi de comunicații corespunzătoare, se putea face numai cu foarte mari greutăți și întâzieri, încât „sărăcimea murea de foame pe sub garduri și alătura drumurilor“ până să sosească bucate din Țara Românească și din Banat ¹⁾.

Intre cei trecuți în principatele române, o bună parte erau *greco-catolici*. Până când numărul expatriaților a fost mai restrâns și până când în Ardeal decurgea lupta fratricidă între greco-catolici și ortodocși (și aceste frământări au ocupat aproape întreagă jumătatea a doua a sec. al XVIII-lea), până atunci episcopii dela Blaj erau prea angajați în lupta de păstrare a credincioșilor lor din Ardeal și nu se puteau cugeta și la păstorirea sufletească a celor ieșiți din sfera de jurisdicțiune a diecesei de Făgăraș.

În partea întâia a secolului al XIX-lea însă, în locul zbu-
 ciumărilor religioase dintre uniți și ortodocși, se înstăpânește un fel de Treuga Dei.

Vasile Moga, care la 1810 ajunsese episcop ortodox cu sprijinul uniților, și care avea lângă sine de secretar pe greco-catolicul Aron Budai, fratele lui Ioan Budai Deleanu, a păstorit în numele păcii confesionale și a luptei comune pentru înălțarea politică a întregului neam românesc din Ardeal, — dovadă petițiile (Supplex Libellus) înaintate guvernului din Cluj la 1834 și 1842, de comun acord cu episcopul dela Blaj, Ioan Lemeni.

Se mai făceau deplasări de credincioși singuratici, sau chiar și de sate întregi, dela o biserică la alta, dar aceasta se întâmpla pe cale pacinică și legală, nu cu volnicia secolului precedent.

Episcopul dela Blaj, din acest timp, *Ioan Bob* (1782– 1830), putea deci să se preocupe, și de credincioșii săi, cari din motivele amintite, trecuseră în Țara Românească, și cari acum se consolidaseră prin sate și orașe.

Prilejul nemijlocit pentru începerea acestei activități aveau să-l dea episcopii catolici de Nicopol, *Fortunatus Ercolani*

¹⁾ Ibid.

(1814—1820) și urmașul acestuia, *Iosif-Maria Molajoni* (1825—1847), cari erau totodată administratori apostolici ai principatelor române ¹⁾.

Blajul episcopilor uniți avea să trimită pe misinari (Grigorie Maior și Beniamin Todor), iar de întreținerea acestora avea să se îngrijească împăratul dela Viena, — sub a cărui patronat se afla biserica catolică din principate, ²⁾ — prin agenția consulară dela București.

II.

Corespondența dintre Ercolani și Bob

Când la 1814 a ajuns episcop de Nicopol — acum cu reședința la București, — misionarul italian Fra Fortunato Ercolani, un om inteligent și energic, acesta și-a propus să se îngrijească de păstoria credincioșilor greco-catolici aflători în Țara Românească prin preoți uniți și să desvolte chiar o acțiune de proselitism religios ³⁾.

Episcopia de Făgăraș, cu reședința la Blaj, avea să-și aibă și ea rolul său întru executarea planului lui Ercolani.

Inițiativa a aparținut episcopului Ercolani. Dl *M. Theodorian Carada*, însă, poate tocmai fiindcă în 1916 își pierduse copiile făcute de pe documentele aflătoare în Arhiva Mitropoliei din Blaj, (copii pe cari i le pusese la dispoziție Rev. domn canonic Dr. Ioan Bălan, pe atunci paroh gr. cat. în București), inversează rolurile. Dsa spune, în articolul său „*Din Blaj la Cioplea*“, ⁴⁾ că „lui Ercolani i se adresează Episcopul

¹⁾ Iscăleau: „Episcopus Nicopolitanus, et utriusque Valachiae administrator“. In titlatură aflăm de ex: „Iosephus Maria Molajoni, Dei et Apostolicae Sedis gratia episcopus Nicopolitanus et utriusque Valachiae in spiritualibus administrator“. Iorga, Studii și doc., I—II, p. 321.

²⁾ Agentul austriac Fleischhak, în 8 Iunie 1816, scria din București, că, „die hiesige catolische Kirche unter dem Schutze Seiner Majestät des allerhöchsten Kaisers von Österreich und Apostolischen Königs steht“. Ibid., p. 358.

³⁾ Iorga, o. c., p. 365.

⁴⁾ *Din frământările trecutului*, București, 1920, p. 129—136.

Blajului (Bob) în chestia ardelenilor-uniți, ce se răspândiseră în o mulțime de sate ¹⁾.

Ori, Ercolani a fost acela, care deja din 1814 a recercat pe episcopul Bob să trimită un misionar greco-catalic în „Valachia“. Anume, episcopul Bob, răspunzând la un rescript al mitropolitului primat dela Strigoniu, Rudnay, din 30 Mai 1824, scrie între altele, că primele scrisori dela Ercolani, episcopul de atunci al Nicopolei, le-a primit în anul 1814 ²⁾. Tot acest lucru îl amintește mai târziu, la 16 Oct 1833, și episcopul Lemeni, în scrisoarea sa adresată nunțiului apostolic dela Viena, Petru Ostini ³⁾. — Iar la începutul anului 1816, când Ercolani adresa lui Bob scrisoarea, prin care-i cerea să trimită un preot pentru greco-catolicii din dieceza sa amintește de „alia mea epistola“ ⁴⁾.

Scrisoarea din 19 Februarie 1816, e deci primul act ce ni s'a păstrat în chestiunea trimiterii de misionari greco-catolici în „Valachia“. În această scrisoare Ercolani insistă pentru trimiterea unui preot unit, fiindcă în lipsa acestuia, greco-catolicii aflători în dieceza sa, frecventează mai bucuros bisericile „schismaticilor“ decât cele latine, căci de ritul latin se feresc ca de un lucru necurat. Spune apoi, că și-a dat silința să-i lămurească cumcă deosebirea de rit între greco-catolici și romano-catolici e numai aparentă, dar nu cu prea mult rezultat, din cauza ignoranței acestora în materie de credință. Il roagă din nou pe Bob să binevoiască a-i trimite un preot zelos și înzestrat cu știință, care să îndrepte scăderile și să întărească în credință pe cei șovăelnici.

La 15 Aprilie 1816, Bob răspundea episcopului de Nicopol. El afirma, că dacă ar fi fost asigurat despre locuința, biserica și modul de trai al misionarului cerut, de mult l-ar fi trimis, dar neavând asigurată posibilitatea lui de trai a trebuit să întârzie aranjarea chestiunii, mai ales că încă nici n'a primit răspuns dela forurile unde a intervenit pentru aceasta.

¹⁾ Ibid., p. 132.

²⁾ „Primas litteras ab ejus temporis Episcopo Nicopolitano Nicolao Ercolani anno 1814 percipere licuit“.

³⁾ „Primas intuitu Graeci Ritus Catholicorum per Valachiam absque omni pastore joberrantium... Ioannes Bobb litteras ab ejus temporis Nicolitano Episcopo accepit 1814“.

⁴⁾ Scrisoarea amintită nu ni s'a păstrat.

A fost nevoie să se întrețină o întreagă corespondență, până s'a izbutit să se asigure situația materială a misionarului ce urma să fie trimis.

Din rapoartele agentului austriac Fleischhagl către cancelarul Metternich, putem complecta informațiile în chestiunea demersurilor făcute, în vederea asigurării mijloacelor de trai pe seama preotului greco-catolic dela Blaj, care avea să ia în mână toiagul de misionar, pentru a descăleca în Țara Românească.

Astfel, din raportul acestuia trimis din București, la 19 Iunie 1816, aflăm, că dela Viena i s'au cerut ralații privitor la suma ce s'ar cere pentru întreținerea anuală a unui preot unit¹⁾. Agentul a socotit de bine să ia contact cu Ercolani, episcopul de Nicopol aflător la București, și au convenit că suma cea mai mică ce ar trebui prevăzută pentru acest preot — ținându-se seama de scumpetea extraordinară din Muntenia — n'ar putea fi mai mică de o sută de taleri, sau șase sute de piastri turcești, la an²⁾. Tot atunci agentul își punea întrebarea, că oare n'ar fi de preferit ca toți uniții aflători în „Valachia“, să fie adunați într-un sat, unde să li se ridice o biserică, pe moșia unui proprietar de acolo, și unde să nu fie stânjiniți de stăpânire, nici persecutați de clerul „valah“, ignorant și fanatic la gradul superlativ, și care e pornit contra preoțimii catolice, suspectându-o că ar voi să facă proseliți printre țărani neuniți³⁾.

La 20 August 1816, agentul austriac (Fleischhagl) raporta la Viena, că episcopul Ercolani în urma recercării primite din partea nunțiuului cardinal Severoli, a stăruit pe lângă Dânsul, ca să expună Alteței Sale (lui Metternich) necesitatea trimiterii în „Valachia“ a unui preot român unit. Episcopul — spune mai departe agentul, — i-a accentuat această dorință a sa, bazat pe faptul, că în Țara Românească se află la 12 mii de uniți trecuți acolo din Transilvania⁴⁾.

¹⁾ Iorga, o. c., p. 359.

²⁾ Ibid.

³⁾ Ibid.

⁴⁾ Iorga, o. c., p. 361. „(Ercolani) versicherte mich dass die Überkommung eines solchen Geistlichen von grösster Wichtigkeit sey, indem sich bey zwölftausend unirter Griechen in der Wallachey befänden, die sich aus Siebenbürgen anhero übersiedelt haben“.

Agentul și-a exprimat mirarea și spaima aflând lucrul acesta și spune, că a sfătuit pe Episcop să îndrume pe misionarii săi, să convingă pe emigranți, că au păcătuit grav contra Monarhului lor, substrăgându-se dela serviciile datorate acestuia din partea oricărui supus credincios, și să-i determine să se reîntoarcă în țara lor de baștină, căci altfel vor fi supuși regimului de-acolo și că pe mai departe nu se vor bucura de protectoratul agenției cesaro-crăești ¹⁾.

La aceste declarații ale agentului, dl M. T. Carada, reflectează că, în mintea celor mai mulți dintre diplomații austrieci, catolicismul în Țara Românească și Moldova trebuie să rămână străin, pentru ca să aibă nevoie de protectoratul Austriei ²⁾.

Agentul amintește în continuare, că episcopul Ercolani, zelos de a face convertiri și înoiri, ar voi să-i adune pe uniți în două comune, unde să aibă și biserică, dar se teme să nu se nască din cauza aceasta dificultăți, precum s'a întâmplat la Cio-plea. Aceste tendințe ale lui Ercolani — spune Fleischhaki, — ar produce mari turburări, ba chiar și persecuții, cece ar fi în detrimentul preoțimii catolice de acolo. Și de altfel, preoțimea ortodoxă s'a plâns deja și până acum, în repețite rânduri, Prințului (Ioan G. Caragea), și numai cu mare greu i-a reușit să aplaneze lucrurile, cece nu crede că i-ar mai reuși pe viitor, mai ales dacă ar fi vorba de o chestiune mai importantă.

De încheiere, agentul amintește, că dacă se va trimite un preot unit, acela să îndrume pe credincioșii uniți la reemigrare, și să se mărginească la îndeplinirea funcțiunei sale pastorale, cu precauțiune și fără să facă multă vâlvă ³⁾.

Dr. Coriolan Suciu

¹⁾ Ibid.

²⁾ O. c., p. 133.

³⁾ Iorga, o. c., p. 262.

O scrisoare a lui Gheorghe Șincai

dela 26 Mai 1797, către episcopul Ioan Bob, pentru a fi reprimat în viața călugărească și în mănăstirea Sfintei Treimi dela Blaj, pe care o părăsise înainte cu câțiva ani¹⁾

Conform preagrațioasei rezoluții a Ilustrității Voastre din 9 Martie trecut — care rezoluție, comunicându-o mai multora, toți au judecat-o de bună și mântuitoare —, cu umilință mă „resemnez“ a mă reîntoarce în statul de mai înainte (adecă în călugărie și mănăstire, Nota trad.), la a cărui reîmbrățișare sunt îndemnat de următoarele motive:

1) Eu am făcut voturile călugărești, de cari, nici Ilustritatea Voastră, nici Veneratul Capitul nu m'au deslegat — și precum grațios afirmă — nici nu mă pot deslega.

2) Fiind încă în Venerabila mănăstire, am primit ordurile mici (Lectoratul și cele incluse într'ânsul, Nota tr.), din care cauză — fără scrisori „demisionale“ —, nu pot trece în altă dieceză.

3) În Venerabilul Colegiu de Propaganda Fide din Roma m'au obligat cu jurământ să primesc și ordurile sacre (Ipodiakonatul, Diaconatul și Preoția, Nota tr.), să mă reîntorc în patrie și în ea să rămân. De acest jurământ nu mă poate deslega nimenea, afară de Pontificele Roman.

Pentru aceasta mă rog cu umilință ca Ilustritatea Voastră să-mi admită să-mi reprimesc statul de mai înainte (călugăria, Nota tr.), căci tot ce este în mine nărav rău, în folosul și spre binele public îl voi întoarce.

Ieșirea mea din Venerabila mănăstire, să nu mi se socotească de prejudiciu și de piedecă, de oarece a provenit din patima tinereții, și îmi este iertat a mă întoarce la pocăință.

¹⁾ Din „Potocollum praesidiale a 12 Ianuarii 1797 usque 2 Iulii 1800“, în arhiva mitropolitană din Blaj.

Rezoluția preagrațioasă a Ilustrității Voastre o voi primi cu supunere, și sărutând părințeasca dreaptă, rămân cu adâncă venerațiune și supunere până la moarte.

(Rezoluția înregistrată în protocol):

Asupra acestei cereri a Frăției Tale, când se va întruni Capitlul, se vor da în scris părerile, pentru îndrumarea suplicantului.

(Sigilul) Blaj.

(Linioarele și ghilimelele sunt ale traducătorului)

Dr. Nicolae Lupu.

(Originalul latin).

Libellus D. Georgii Synkai de 26 Maii 1797.

Iuxta gratiosam Illustratis Vestrae Resolutionem de nona praeteriti Martii quam cum conpluribus comunicando omnes ratam et salvificam iudicarunt, cum humilitate adequiesco ut ad pristinum statum redeam; ad quem reamplectendum sequentibus motivis impellor:

1) Quod vota emissum, a quibus tam Vestra Illustritas, quam Venerabile Capitulum, me non absolutum, nec absolvi potuisse, gratiose asserunt.

2) Quod minores Ordines susceperim in V. Monasterio existens, ob quod ad aliam Dioecesim absque Dimisionalibus transire nequaeo.

3) Quod Romae in V. Collegio de Propaganda Fide me obligaverunt iuramento ad sacros etiam Ordines suscipiendos et in Patriam redeundum et manendum, a quibus praeter Sumum Pontificem me nemo abest absolvere.

Idcirco Illustratis Vestrae humillime supplico ut dignetur demandare me ad statum pristinum recipiendum, quidquid enim vitium in me est, id in utilitatem et emolumentum publicum convertam; nec debet mihi praeiudicio et impedimento esse exitus de V. Monasterio, quia profluxit ex iuventuti impetu, ad poenitentiam autem (un cuvânt indescifrabil) redire licet.

Gratiosam Illustratis Vestrae Resolutionem, filiali cum submissione (indescifrabil) peus paternae dexterae osculum in profundissimo veneratlonis et subiectionis cultu emorior.

Illustratis Vestrae... etc.

(Resolutio):

Super hoc petito Fraternitatis Vestrae Capitulariter congregati dabunt in scripto opinionem pro directione supplicantis.

Sig. Balásfalva.

CRONICA LITERARA.

Cezar Petrescu: *Apostol*¹⁾

Sunt cărți pe cari le citești cu respirația reținută, cu o curiozitate mereu crescândă și cu o potolire a setei sufletești atât de reconfortantă încât numai regretul că te apropii de sfârșit, mai atenuază bucuria neîntrerupt împospătată de fiecare pagină. Ne stăruie și acum în suflet lumina revărsată în noi de *Ulița copilăriei* a lui Ionel Teodoreanu sau de volumul I. al primului său roman, *La Medeleni*, precum va fi prețioasă pozoabă spiritului, imaginea vieții de neprecupețită dăruire de sine din *Papucii lui Mahmud* de Gala Galaction.

O astfel de plăcută surpriză s'a dovedit a fi și romanul apărut nu de mult al lui Cezar Petrescu, *Apostol*.

Risipit în numeroase creații, autorul *Scrisorilor unui răzeș*, care prin acest întâiu al său volum de nuvele, se manifestase ca un talent viguros, cu nebanuite perspective de temeinică realizare, părea a pierde măsura, copleșindu-ne cu o seamă de lucrări lipsite de adâncime și de coeziune între fapte. Având în vedere un „plan dinainte statornicit“, de a reda „imaginea unei epoci“²⁾, pare să fi pus prea multă grabă în îndeplinirea intenției, nerămânându-i suficient răgaz pentru aprofundarea cu temeiul a faptelor. De aici vine probabil explicația unor romane — *Calea Victoriei*, *Baletul mecanic*, *Kremlin*, *Oraș Patriarhal* — cari au fost cu mult sub așteptările stărnite în noi de valoarea reală a primelor volume de nuvele: *Scrisorile unui răzeș*, *Drumul cu plopi*, *Omul din via*, și de masivul roman, *Intunecare*.

Poate și din această pricină, romanul *Apostol* ne-a procurat o deosebită satisfacție, situându-se prin acțiunea sa bine încheată, de un realism puternic și totuși idealizat, în șirul creațiilor de indiscutabilă valoare, între cari mai trecem pe

¹⁾ București, 1933, edit. „Cugetarea.

²⁾ Plecat fără adresă, Cuvânt înainte.

lângă cele amintite, *Comoara regelui Dromichet*. Și credem că nu-i fără interes să se rețină, că materialul pe care mai cu succes a reușit pân' acum să-l realizeze artistic Cezar Petrescu, este din mediul rural. Constatăm în sufletul său o înțelegere deosebită față de greutățile vieții dela țară, o înclinare spontană spre traiul anevoios dar robust, îmbibat de seva proaspătă a câmpurilor înverzite, al țaranului nostru. Numai la țară găsește vieață adevărată și sinceră, orașul nefiind decât o babilonie, unde sufletul nici nu are loc să respire. Ne-o spune în *Apostol*: „Orașul i se arată deodată ceea ce era într'adevăr Un țarc de ziduri în care se îmbulzește fără istov o mulțime dușmănoasă, nebună și crudă, unde mortul băgat în groapă a și fost uitat, ca toată luarea aminte să se îndrepte îndată la chiotul actualității“. Ne-a spus-o în *Scrisorile unui răzeș* și ne-o dovedesc toate romanele inspirate din vieața orașelor. Și totuși, foarte puțin a zugrăvit satul așa cum în mare măsură a făcut Sadoveanu, descinzând în angrenajul acelei vieți spre a o reda așa cum se prezenta vederii, ci mai mult a tânjit după ea, alintându-o dela distanță. Cluj

Cam așa face și în *Apostol*. Ne duce la sat, și aproape numai în sat ne menține, dar din vieața cu adevărat țărănească nu ne înfățișează decât umbre. Nu vrem să-i facem vină din acest fapt, ci-l relevăm numai ca pe o caracteristică a epicei sale. În realitate în acest roman, autorul nu intenționează decât să urmărească strădania îndârjită a unui dascăl, în ridicarea unui sat prin școală, înfățișându-i eforturile, poticnelile și izbânzile, respectând cu stricteță unitatea compoziției. Toate momentele acțiunii se grupează cu fidelitate în jurul ideii centrale, căutând fiecare s'o servească cât mai amabil, întregind-o treptat până la desăvârșita soluționare.

„Nicolae Apostol, premiant întâiul în toate clasele școlii normale, laureat la toate concursurile și bucuroasă nădejde a unui șir lung de dascăli; pleca să-și îplinească destinul — în anul dela Mântuire una mie nouă sute opt“. Fiind cap de promoție, putea să-și aleagă un post de frunte, dar preferă un sat umil, loc „de muncă grea“ spre a fi „de folos acolo unde e nevoie de oameni tari“. Și mucind din greu, mai întâi singur, apoi împreună cu deținătoarea postului II, o domnișoară curajoasă și „descurcăreață“, care-i devine și tovarășe

vieții intime, reușește să ridice în locul bordeiului găsit, o școală frumoasă și să transforme cu desăvârșire aspectul Ponoarelor, satul pe care și-l alesese. Dar cărările-i fuseseră mult mai încâlcite decât putea să-și închipuie. Indată după ajungerea la Ponoare, o rețea deasă și spinoasă de intrigi îi încurcă mersul, încât părea aproape peste putință răsbateră înaintea. Toată lumea îi deveni ostilă. Se izbi de îngustimea sufletească a notabilităților satului, de reacționarismul scâlcit al marelui proprietar Lascăr Sofian, reprezentant al unei lumi în destrămare și de oportunismul politicianilor lumii noi, unii socotindu-l primejdios, alții dorind să-l vadă scaldându-se în apele lor turburi. Și pe deasupra se adăoga, apariția peste tot a amintirii precedesorului său, care murise ruinat sufletește. În raport cu aceste neajunsuri, opacitatea față de cultură a sătenilor și clădirea școlii, bordeiu răzimat în proptele, erau inconveniente cari nu mai contau.

În felul acesta Nicolae Apostol are momente de șovăială, dar nu cade înfrânt. Caracter integru și voință îndârjită n'are nimic din însușirile acelor, cari pentru a intra în grația puternicilor zilei, sunt gata la frângeri de spinare până la înfrățirea frunții cu țărâna. El nu cunoaște temenelile, nici compromisurile. Știe numai drumul drept, pe care înțelege să meargă cu fruntea sus, așa cum a hărăzit Dumnezeu omului, în deosebire de animale. Că vine o vreme când toată lumea-l ocolește? Nu importă. Drumul lui nu se poate schimba. Nu-l momesc nici bogăția, nici onorurile, nici perspectivele pe care i-le flutura, flamură roșie, vieața politică. Căci în mare parte, mai ales după războiul mondial, politica este aceea care-i încurcă ițele. Nelăsându-se prins în mrejele ei, chiar cu riscul de a-și periclita realizarea celor mai dragi năzuinți ale sale, este bruscat de reprezentanții tuturor partidelor. Opera lui nu putea fi folositoare, dacă nu era pusă în slujba vreunei organizații politice. Și meschinăria moravurilor politice, îl lovește mai crud atunci, când era mai aproape de realizarea primului său vis mare: ridicarea unei școli spațioase și arătoase, simbol al îmbunătățirii stării poporului, prin cultură. Clădirea construită în cărămidă, dar fără coperiș, prin o hotărîre judecătorească, pe cât de absurdă pe atât de nedreaptă, rămăsese să fie măcinată de ploi și viscol. Și totuși a isbutit. Dar Cezar Petrescu,

pe lângă că reia aici tema lui Slavici din *Popa Tanda*, mai constințește și ideea fundamentală din *Mănăstirea Argeșului: Clădirea cere jertfă*. „Nu stă un zid în picioare până ce nu i-ai dat un suflet de om” (Motto la cap XXXI). Precum Meșterul Manole își zidește soția în construcția mănăstirii dela Argeș, Apostol pleacă la București în interesul școalei, lăsându-și copila grav bolnavă, ca întors acasă s'o găsească moartă.

Cu o excesivă rigurozitate critică, desigur că s'ar putea găsi romanului scăderi de compoziție, poate unele momente cam forțate până la neverosimil, unele accente cam teatrale și chiar un prea vădit calcul. Totuși opera se menține și ca realizare artistică la o înălțime apreciabilă, încât poate să satisfacă mulțumitor gustul estetic și al celui mai rafinat iubitor de frumos artistic. Dar ceea ce constituie în deosebi valoarea acestei cărți este acea fericită armonizare între măiestria creației și ideea care însuflețește formele. Socotim acte de înaltă trădare față de rosturile nobile ale artei, folosirea de către talentele reale a însușirilor lor, în realizarea artistică a scabrosului. În romanul de care ne ocupăm, găsim însă un suflu de superioară esență, întreaga acțiune e înfiorată de năzuința spre altitudini miruite de idealismul pur. Cu tot realismul, uneori crud, romanul te captivează în așa măsură, încât te răpește cu desăvârșire vieții adevărate, menținându-te numai pe planul vieții făurite de autor, care se suprapune planului real. Cu sufletul plin de lumina ce călăuzește pașii eroului, urmărești cu intensă încordare fiecare moment, cutremurându-te la împleticirile pe cari i le provoacă obstacolele răutății și inviorându-te la fiecare izbândă a eforturilor sale. Și e unică această carte între operele lui Cezar Petrescu. Către sfârșitul romanului te aștepți cu inima închircită ca deodată totul să se năruie. Așa am fost obișnuiți. Vieța tuturor creațiilor lui Cezar Petrescu e străbătută de o fatalitate tragică, nefiind posibilă nici un fel de ajungere la țintă. Visuri și credințe înfiripate sub surâzătoare auspicii, se destramă într'o atmosferă de sufocantă amărăciune. Și iată că Nicolae Apostol, învățătorul dela Ponoare, răzbate prin toate hățșurile, ducând la desăvârșită înfăptuire intențiile cu cari a pornit la drum. E drept că autorul nu se îndură să-i lase deplină bucuria, dar

izbânda prin aceasta nu este întru nimic micșorată. Din contră, ea primește o semnificație de și mai înaltă valoare morală.

Și astfel *Apostol* rămâne simbolul muncii desinteresate, prin care fără îngenuncheri umilitoare, s'a realizat o operă de covârșitor interes obștesc. El este un elogiu cum nu se poate mai strălucit, adus demnității și abnegației.

Dionis Popa

CĂRȚI

N. Crevedia: „*Bulgări și stele*“ *poesii, București. Cartea Românească, 1933.*

Poezia dlui Crevedia se caracterizează printr'un rusticism sănătos, atât în formă cât și în fond. Versul rupt, dur și fără artificii, mulțimea de cuvinte provinciale, îmbracă o dragoste nețărâmură față de vieța satului.

Fiul țaranului, „făcut din buturugi și pământ“ și care are

Ca ursul, ca lupul

Păr pe picioare, pe piept, pe tot trupul,

(„*Taica*“ p. 87)

pornește la oraș „cu un vis și-o turtă'n traistă.

București — orașul dorit de mulți — este pentru dânsul:

Târg de-arome și gunoii

Târg de târfe și copoi

Doborât sufletește de păcatele orașului mare, lipsit de sprijin și prieteni, exclamă:

Târg infam, spurcat tărâm,

De-aș putea să te dărâm,

Fire-ai țarină și drum,

Ardere-ai în gaz și scrum,

Ca Gomora și Pompei!

și se gândește cu dor la trecutul înaculat:

București, București!

Unde mi-ești, unde mi-ești,

Inimă de mărgărit,

Să te-alint, să te-alint?

(Fapte diverse)

DI C. nu este un desrădăcinat. O dovedește pe lângă cele spuse și poezia prefață: „Mărturie“

Cred:

În cărămida cuvântului Taichii...

...

... în oasele sfinte ale mării,...

... în liliacul care 'nflorește pe inima bunicilor...

în farmece cred,

în omenia Românului

și în Isus Nazarineanul...

Nu lipsesc din volum nici poeziile cu subiect modern ca: „Sanatoriu“, „Ceaiu dansant“, „Radio“..

Poezia „Mi-e foame, mi-e sete“ ne desvăluie concepția de viață a poetului. Banul și gloria sunt idealurile spre care nizuiește. Nu face altceva. decât să prindă în versuri idealurile unei întregi generații. Lipsa și necazurile nu-l descurajază, peste întreagă poezia plutește un suflu de optimism.

Întregul volum — după cum ne arată și titlul — este un amestec al frumosului cu vulgarul, al moralului cu imoralul. Alături de

versuri și imagini sublime străjuește inesteticul. În privința aceasta dl C. un arghezian.

Nu voim să intrăm în discuții de estetică literară. Sigur, sprijinit de principiile „artei pure“, ale artei pentru artă, un scriitor își poate permite orice liberalism, în temă cât și în expresie. Dar acest principiu de bolșevizare a literaturii, nu poate decât s'o abată din adevăratul ei făgaș și să arunce în sufletele lectorilor desordine și deslănțuire de patimi, nu înfrânarea și inobolirea acestora.

Oricine, cred, va fi încântat citind versurile:

„Curg din umeri brațele — cișmele.

Gura: miez de pepene — cu sămburi.

Și cu gust de must și micșunele.
Pe cine-o răcori, când veți fi
singuri?

(Pasională p. 32)

și va simți desgust și decepție la auzirea unora ca aceste:

Noaptea, însă, tot deauna,

Scoate bubă coaptă — luna.

Printre norii, ca de muci,

Stele mici, ca bube dulci.

(Fapte diverse)

Să compari luna cu o bubă plină cu puroiu, norii cu mucii și stelele cu bubele dulci, e împotriva oricărei estetici. Și încă, aceste versuri pot fi amintite într'o recenzie decentă. Dar, ce am putea spune despre imprecaziile adreseate lui Dumnezeu, sau despre expresiile cu totul vulgare și triviale, aruncate ici și colo!?

Are dl. C., în ce privește felul de a scrie, un ce cu totul original. Un stil simplu, frânt, ca și sufletul său simplu de țaran. Un optimism

puternic și o dragoste neprecuțită față de lumea din care a ieșit. Dacă ar lipsi, însă, inesteticul am avea pe adevăratul Crevedia. În volum ar fi mai puțini „bulgări“ — poate ar chiar lipsi — dar steaua dânsului ar luci cu mult mai puternic, lumina ei ne-ar ferma și ne-ar aduce în suflet numai mângâiere și odihnă.

V. S.

Victor Ion Popa: *Velerim și Veler Doamne, roman, București, Cultură Națională.*

O nouă carte se adaugă șirului de cărți bune pe care ni le dăruiește de un timp încoace Editura „Cultura Națională“. Dl Victor Ion Popa, care s'a impus marelui public prin multiple și variate realizări în domeniul creației artistice — amintim „Mușcata din fereastră“, ca fiind o admirabilă realizare dramatică — publică de curând romanul „Velerim și Veler Doamne“, operă ce înseamnă un debut norocos în rândul prozatorilor noștri, alături de L. Rebreanu și Cezar Petrescu.

„Velerim și Veler Doamne“, e un roman de minuțioasă analiză psihologică.

Ideia, că viața omului este urmare firească a destinului său e urmărită printr'o continuă încordare sufletească dealungul celor 350 pagini ale romanului. Cum în general o caracteristică a păturei țărănești este și fatalismul, și cum Dl V. I. P. s'a vădit ca un adânc cunoscător al țaranului moldovan, nu putea găsi în altă parte, un cadru mai potrivit acțiunii romanului.

Manlache Pleșa, condamnat la 10 ani muncă silnică pentru omor, se întoarce în satul său unde-și găsește

nevasta măritată cu altul. Văzând că rosturile sale s'au incheiat odată cu osândirea, pleacă în altă parte, fiind apoi angajat ca paznic de noapte la curtea unui arendaș, C'onu Leon.

Manlache se simte aici singur. Stigmatul condamnării îl face odios tuturor. «Velerim și Veler Doamne», colinda cântată de un copil, îi răscolește sufletul torturat; caută liniștea sufletească în dragostea pentru Rusanda „fată voinică de nu-și găsea fecior 10 sate împrejur” și în creșterea lui „Firicel” — cățelul dăruit de aceasta. Dar „Manlache avea osânda lui și ursita lui. Liniștea de-o clipă era amăgitoare ca soarele de iarnă”. Omorirea la drumul mare a unui negustor grec aduce prăbușirea. Manlache fuge socotind, să nu se dea prins până nu vor fi aflați adevărații făptuitori.

Aleargă flămând și obosit zile întregi, scapă de poterile de jandarmi puse în urmărirea lui pe toate drumurile și, în sfârșit, găsește adăpost la moș Petrache Sava — tipul țărânului moldovan, atât de bine realizat.

Până la descoperirea criminalilor se succed o mulțime de întâmplări, asemeni, unui film senzational. Fuga lui Manlache, împreună cu moș Petrache — predarea acestuia și luarea asupra sa a făptuirii omorului pentru a înlesni fuga lui Manlache — și apoi fierberea enormă ce a provocat-o acest caz extraordinar, în lumea orașelului de provincie cu punerea în mișcare a tuturor autorităților, a presei etc., deși au o extindere prea mare, totuși sunt interesante. Vedem, în aceste pagini tendința autorului, de a prezenta viața orașului în comparație cu a satului, scoțând în relief superioritatea acesteia din urmă prin calmul și sângele rece al țărânului.

Manlache caută adăpost la duhov-

nicul ocnașilor, care-i inspiră încrederea în dreptatea cerească. Află și pe făptuitorii crimei și așa scapă de sub urmărire. Reintors la conac, destinul își urmează drumul cu alte greutateși pentru cel sortit nenorocului. Fosta-i soție vine și-i cere adăpost. O primește fără nici o împotrivire. Rusanda, măritată cu Ion argatul, duce o viață amară. Manlache luând-o sub ocrotirea sa, își recăștigă dorul de viață. Dar moartea acesteia, întâmplată din neputința de a naște și după presupunerea lui, în complicitatea lui Ion, face să incolțească gândul crimei: „Rămas pe lume mai singur ca nici odată, uriașul acesta simțea că dospește în el o răzbunare mai neagră ca iadul, care nu-l mai încăpea...” (p. 332).

Întâlnind pe moș Petrache, acesta-i alungă gândul rău, și-l determină să plece pe front să găsească acolo moartea izbăvitoare. Rănit se întoarce acasă și acolo găsește mulțime de Ruși.

Desaodământul acestui destin se apropie. Intr'o zi, ordonanța ofițerului rus ucide pe „Firicel” — cănele iubit al lui Manlache. Atunci „privirile tulpuri și răvășite s'au ridicat și s'au infipt în obrazul lățit, galben și murdar. „Rânjetul bestiei a încrămenit pe loc. Ochii nici n'au mai putut să clipească. Nici n'au mai avut timp. S'a prăvălit peste dânsii o fiară spăimântătoare, năpustită pe neașteptate, ca un gionț, i-a aruncat în sus, i-a făcut praștie de deasupra și i-a prăbușit în pământ. Trăsnet de oase sfărâmate, icnet scurt, geamăt de moarte și atât. Rusul a rămas pe loc, înghețat, lângă bietul trup al lui Firicel”. (P. 347).

Manlache, după ce pierduse pe Rusanda, după ce pierduse și cănele cu care-și omora pustiul sufletului, se prăbușește și el ciuruit de gloanțele pe care ofițerul rus le descărcă în el,

Aceasta este, în linii mari acțiunea romanului dlui V. I. P. care va fi, desigur, prilej de discuție criticilor literari, prin nouitatea subiectului și mai ales prin reîntoarcerea la vieața satului, neglijată în ultimul timp de scriitorii noștri.

Prin fondul ca și prin forma sa, „Velerim și Veler Doamne“ poate fi considerat ca unul din cele mai bune romane ale anului trecut.

V. M.

*

În literatura bisericească înregistrăm cu bucurie apariția primului volum din *Instituțiuni de drept bisericesc* a Păr. Prof. Vasile Chirvaiu dela Oradea, o carte de 432 pagini în octav mare, scoasă de editura societății de lectură „Sf. Ioan Gură de Aur“ dela Academia de Teologie română unită din Oradea, Parcul Ștefan cel Mare Nr. 8.

Se simțea de mult nevoia unei cărți de natură aceasta. Manualele vechi sunt sărace și aproape epuizate. Studenții în teologie, preoții din via Domnului și chiar credincioșii dornici de cunoștințe juridice bisericești, au cu un izvor în plus pentru îmbogățirea și reînnoșirea cunoștințelor.

Cartea Păr. Chirvaiu a fost binevenită deși va suferi multe schimbări după terminarea codificării dreptului bisericesc oriental, la care lucrează, în Roma, de câțiva ani o comisie compusă din bărbați iluștri de ai bisericilor orientale sub presiunea Em S. Card. Sniceri, prefectul Congregației bisericilor orientale.

Păr. Chirvaiu tratează în acest prim volum izvoarele dreptului bisericesc, colecțiunile de legi și cartea I-a din Codex iuris (codul bis. apusene), paralel cu disciplina bisericii noastre. A depus o muncă asiduă, vrednică de toată lauda. La călcăiul cărții ne dă

ad litteram: Legea cultelor și instrucțiunile referitoare la aplicarea ei; precum și Concordatul încheiat între Sf. Scaun Apostolic și Statul român.

Tiparul este ireproșabil: litere curate pe o hârtie excelentă. Atât doar că prea abundă în greșelile de tipar. Însă cetitorul binevoitor va ști să le îndrepteze din context și cu „erata“ dela urmă. Acest defect îl justifică graba cu care s'a tipărit ca să ajungă cu un cîș mai de vreme lumina zilei și să umplă un gol ce se simțea în literatura noastră bisericească. Acest motiv mai justifică și unele defecte de stil și limbă pe alocurea.

În fond lucrarea e bună. Ar fi fost și mai bună dacă era executată în așa fel ca să poată servi pe de-a-întregul de manual în Academiiile noastre teologice. Scopul acesta nu-l atinge în întregime deoarece în partea introductivă se prea extinde asupra izvoarelor ce privesc biserica apuseană, iar cele ale bisericii noastre sunt tratate cam sumar. Într'un manual destinat studenților în teologie, chiar asupra chestiunilor cari ne privesc mai deaproape, trebuia să se insiste mai mult.

Partea a doua e mai sistematică. Dar și aici se citează cam mult din Codul bisericii apusene, făcându-se pe larg comparație între disciplina aceleia și a noastră. În felul acesta lucrarea este cam prolixă. Se vede că autorul a ținut seamă de felul cum se lucrează la codificarea dreptului oriental la Roma, apoi de instrucțiunile date din partea comisiunii pentru interpretarea codului actual.

Având în vedere că greșelile de natură celor amintite sunt inerente oricărei lucrări, nu putem decât să recomandăm cu toată căldura, întregului cler și credincioșilor aceasta lucrare a Păr. Chirvaiu. Tinerii clerici, preoții din pastorație și credincioșii

noștri vor profita mult pe urma muncii depuse cu atâta zel de autor pe acest teren.

Așteptăm ca autorul să ne dea încurajări și al doilea volum, dorindu-i spor la muncă spre binele bisericii și mărirea lui Dumnezeu.

Păr. Prof. Vasile Chirvaiu ne-a procurat a doua bucurie prin tipărirea vol. III din Dreptul bisericesc. Anume: *Dreptul matrimonial*. Oradea, 1933. Format actav mare, pe 490 pagini.

Dacă s'a simțit lipsa arzătoare a primului volum, cu atât mai mult vor profita de Dreptul matrimonial toți fiii bisericii noastre: studenții teologi, preoții din pastorație și credincioșii deopotrivă. Chestiunile tratate aici sunt de natură practică și de aceea oricine trebuie să le cunoască și să fie încurajată cu ele. Cluj / Central

Se tratează în volum toate chestiunile cari privesc partea juridică a căsătoriei. La călcăiul cărții se alătură mai multe instrucțiuni în materie de căsătorie.

Cu toate aceste și aici, ca și vol. I, ar fi fost mai bine dacă autorul nu mai expunea așa pe larg disciplina bisericii apusene în materie de căsătorie cu întreaga serie de canoane. Această latură face ca lucrarea să crească în extensiune și să îngreuneze asimilarea materiei. Pentru studenții teologi, dar și pentru preoții din pastorație era mai potrivit să se expună dreptul matrimonial în baza legilor existente azi în biserica noastră și numai unde se simțea absolută nevoie să se fi citat din legislația bisericii apusene. Aceasta parte putea fi înlocuită cu un tratat mai extins de procedură în cauzele matrimoniale.

Dar considerând avantajul ce pre-

zintă lucrarea, aceste defecte dispar, așa că putem recomanda cu toată căldura și această carte a Păr. Prof. Vasile Chirvaiu.

V. A.

Camille Bloch. *Les causes de la guerre mondiale*, in— 12, 254 p. Hartmann, 11, rue Cujas, Paris V-e 1933, pr. 12 fr.

Profesor la Sorbona, director al Bibliotecii și al Muzeului de războiu din Paris, D-nul Bloch e cunoscut în cercurile intelectuale din străinătate cu un om învățat și nepărtinitor.

Referindu-se la numeroase documente „autentice“, el scoate la lumină, în cartea sa, cauzele cele mai apropiate ale războiului mondial.

După D-nul Bloch, Balcanii în 1914 erau ca o ierbărie, care n'ar fi explodat dacă „cineva“, cu precauție, n'ar fi pus foc la praf.

Pe acest răufăcător, autorul îl caută cu o metodă strict științifică dealungul celor 254 de pagini din care se compune opera lui și cari se citesc cu un interes tot mai mare, atât de limpede, atât de obiectiv este expusă criza din Iulie 1914.

Cu toate că Franța, Anglia și Rusia nu erau pregătite la un războiu, sau mai bine, tocmai fiindcă ele nu erau pregătite, Wilhelm II și statul major german hotărâseră să se folosească de orice prilej privitor unei politici „tari“.

La începutul lui Iulie 1914 Austria vrea să sfârșească odată pentru totdeauna cu „mârșava Serbia“.

Dar, înainte de a lua o hotărâre, Viena cere părerea Berlinului. Germania era liberă de a sfătui ori face, pace sau războiu: fără șovăire ea asigură Austria de sprijinul său absolut, fără condiție, „chiar dacă și un războiu european era să izbucnească“

În urma acestor asigurări, patru săptămâni după atentatul din Sarajevo, Viena trimite Serbiei un ultimatum cu condiții pe cari nici o țară neatârnată nu le putea primi.

Wilhelmstrasse afirmă că nu cunoștea conținutul notei austriace. Într-adevăr, ea a fost înștiințată de condițiile principale, 12 zile, și de conținutul integral, 23 de ore înaintea publicației acestui ultimatum.

Nu numai că ea nu se opune dar, mai mult, declară Puterilor că și-a dat aprobarea.

La acest ultimatum, Serbia trimite un răspuns foarte împăciuitor. În zădar, Viena rupe relațiunile diplomatice cu Belgradul și războiul începe.

Un fapt care arată intențiunile adevărate ale Germaniei este următorul: a doua zi după răspunsul Serbiei, două zile înaintea începutului războiului între Austria și Serbia, șeful statului major german, general von Moltke, întocmește un ultimatum către Belgia, în care cere pentru armatele nemțești o trecere liberă prin această țară, a cărei neutralitate Germania însăși o garantase într'un mod solemn.

Rusia hotărăște o mobilizare parțială contra Austriei.

La 30 Iulie, von Moltke cere dela colegul său austriac, Conrad von Hölzendorf de a ordona mobilizarea generală a armatelor austriace, mobilizare care trebuia să fie urmată de mabilizarea generală a armatelor germane.

Sforțările Țarului Nicolae II pentru a potoli spiritele: recurs la arbitrajul Curții de justiție din La Haye, convorbiri directe între Rusia și Austria, sunt zadarnice.

Conștient de primejdia care amenință țara sa, Nicolae II ordonă mobilizarea generală dar promite lui Wilhelm II că armatele sale se vor feri de orice provocare; împăratul

german nu vrea să dea aceeași asigurare.

Atunci, von Moltke, stăpân al situației pe care el însuși a creat-o, cere dela Rusia să-și oprească mobilizarea; propune Franței să rămâie neutră, și dacă primește această propunere îndrăsnească, să pună la dispoziția armatei germane *ca zălog* fortărețele din Toul și din Verdun; declară războiul Rusiei, apoi Franței sub un pretext fals, refuză să respecte neutralitatea Belgiei, declară războiul acestui mic popor, tot sub un pretext fals, intră în Belgia, ceea ce pricinuește intervenția Angliei.

Italia și România rămân deocamdată neutre, refuzând să intervină într'un conflict provocat de Austria și de Germania, deoarece în tratatele pe cari amândouă țările le iscăliseră era vorba numai de un războiu „defensiv“.

Astfel, izbucnește acest incendiu înspăimântător ale cărui flăcări au mistuit milioane de vieți tinere, cele mai bogate ținuturi din Franța și s'au rostogolit dela marea din Nord până la golful Persic în decurs de 4 ani.

Și cine este incendiarul criminal care poartă vina atâtor nefericiri? El însuși el se trădează în documentele pe cari D-nul profesor Bloch le „publică într'un șir întreg.

Scrisă, într'o franceză simplă, limpede, ușoară de înțeles, cartea profesorului Bloch poate să fie de mare folos profesorilor de istorie și studenților universitari. I. E.

Marie Antoinette, de Ștefan Zveig, în românește de Eugen Relgis, edit. „Cugetarea“ București,

Nu de mult librăriile afișează în vitrine cartea cu titlul de mai sus. Este o traducere. Conținutul ei, deși istoric, poate interesa deopotrivă pe

orice inbitor al cititului ca și pe specialistul în istorie. Aceasta din motivul că cel dintâi, citindu-o, își va face o icoană clară asupra stărilor din Franța înainte și în timpul revoluției din 1789, iar al doilea se va alege cu amănunte interesante. Numai acțiunea și persoanele cari sunt reale, nu te lasă să crezi că citești un roman.

Ni se descrie minuțios și adânc, viața intimă, erotică și destul de ușuratică a ficei Mariei Terezia, căsătorită din interese politice cu regele Franței, Ludovic al XVI-lea, un om posac, stângaci și lipsit de energie. Nu lipsesc amănuntele nici în descrierea luxului, petrecerilor și satisfacerea tuturor capriciilor egoiste ale acestei regine ajunsă la o curte regală plină de intrigi și vanități. Din cauza prea marelui ușurinți, numele reginei fu amestecat într-o afacere de excocherie cunoscută sub numele de „afacerea colierului” care atrage asupra-i ura poporului din Paris, considerându-o, cauza tuturor mizeriilor poporului francez. Dramaticul și umilirile încep cu descrierea fugii dela Varennes și-și ajung punctul culminant când regele dus la șafod fu executat. Rămasă singură, regina cunoscu toate înjosirile căci spre ea se îndreptau acum atacurile și huiduile. Pusă sub pază severă, izolată de lume, la urmă fu lovită chiar și'n sentimentul de mamă fiind despărțită de copil și știindu-i încredințați spre creștere unul simplu cismar. Acuzată apoi și judecată pe bază de mărturii mincinoase, între care fu trecut și propriul ei copil, învățat să spună că mama lui l-a deprins să practice perversități, ea sfârși prin decapitare.

Cartea este captivantă atât prin fond cât și formă. Fără îndoială că la aceasta a contribuit și munca traducătorului care folosește un stil cât se poate de clar.

P. B.

REVISTE

Revista Fundațiilor Regale.
Anul 1. No. 1 Ian. 1934. Nașterea unei reviste sub priviri Regale și îngrijirea unui comitet de vestiți cărturari și oameni înfloriți în gloria scrisului, nu poate fi răstălmăcită mai puțin decât un eveniment cultural pe care îl încreștăm fără teama desmintirii.

No. 1 în 240 pag., pornește cu material variat și valoros.

Primul cuvânt e al M. S Regelui, rânduri de închinare „Ție prea iubit și prea slăvit Tată. Eu și oei ce mulla această tipăritură“.

Gala Galaction decent, plăcut conturează portretul fizic și moral al lui Titu Maiorescu.

Brutal de adevărat, Dl. T. Arghezi își începe „Pedepsele de pe pământ” din „Rugăciuni”. Apoi „Rugăciunile” picură domol, pe oglinda apelor sufletului. Tremurul undelor te cuprinde în laturi și adâncuri și 'n luciul tremurat al apelor te vezi, te recunoști în gânduri, în frământări. Și „Dumnezeu nu este departe.. L'ai simțit? Se clatină vișinii, au tresărit foile de porumb, s'a culcat iarba ciulită și s'a ridicat ca o blană de câine pe care-l mângăie cu o vorbă ciobanul”.. Termini „Rugăciunile” uluit. Și cântecul în vioară te mângăie zimbînd. „Venii rele și primejdii, val vârtej peste mine: voi nu mai aveți nici o puternicie“.

Dl N. M. Condiescu evocă figura Regelui Ferdinand, luminând latura comorilor sufieșteți, cultura aleasă a omului „frânt de tragice furtuni, ales de Dumnezeu să păltimească și trupește pentru o cât mai dreaptă apoteozare“..

Dl Bogdan-Duică, pătimaș răscolitor de arhive, tot adună și scade rezultatul alor 6 caete școlare ale Bla-

ului din 1799, ca să conchidă fără putința de a-l contrazice, (crede Dsa), între altele, că școalele din Blaj „aveau așadar o rază de acțiune numai în apropiere, erau deci locale regionale”.

Mai semnează Dnii I. C. Filitti, V. Vălcovici, Z. Păclisanu, contribuții la cunoașterea trecutului nostru, între care menționăm în mod deosebit pe ale dlui Z. Păclisanu, ca unele ce aduc prețioase lumini asupra străduințelor vechi de cultură în Ardeal, precum și asupra politicii desnaționalizatoare a guvernelor maghiare.

Restul articolelor ca și cronica sunt semnate de oameni mari și servesc cititorului specialist — plăceri și informațiuni de mare preț.

X.

România literară, gazetă literară de critică și informație artistică, a dlui L. Rebreanu, împlineste doi ani de existență, în care timp a căutat să țină în curent pe cetitori cu mișcarea literară și artistică din țară. Aflăm din cuvântul adresat cititorilor de directorul revistei, intenția de a-i da alte directive și altă înfățișare „poate și un nou titlu”, ceea ce înseamnă moartea „României literare”. Recunoaștem buna inspirație a dlui Rebreanu, întru cât revista sub actuala ei înfățișare ar fi murit cu toate jertfele directorului ei.

Din numărul acesta notăm art. retrospectiv al dlui C. Motru, despre „Filosofia română pe 1933,” și „cronica literară” scrisă de vigurosul condeii al dlui Octav. Șuluțiu. În colo... reclame.

Așteptăm revista sub noua înfățișare.

Tara Bârsei, (Ian.-Febr. 1934). se prezintă și în acest număr, cu un variat material. D. A. A. Mureșan

continuă cu „Iluzia dacică”, iar d. C. Mușea, cu seria protopopilor Brașovului, de astă dată scriind despre prot. Gh. Haines (1769—1812). Partea literară este semnată de Ecat. Pitiș, Al. Lascarov-Moldovanu, Al. Ceaușianu, D. Olariu. H. P. Petrescu, A. P. Bănuț, etc. Reținem din „Viața ome-nească” a dlui Bănuț, aceste gânduri care, deși nu spun aproape nimic nou, e bine să le avem mereu în minte: „Prețul vieții tale? E în dinarii, ce i-ai dat săracilor; în hrana și beutura. Întinsă fiămânzilor și nsetaților; în suferințele trupești și sufletești ce le-ai alinat, în dreptatea, ce-ai înfăptuit-o și în cinstea ce-ai păzit-o, în gândurile bune și în simțirile nobile, semănate cu dărnicie peste toate câmpurile pământului; în bruma de adevăr pe care neostenita trudă a minții tale l-a statornicit spre vremelnicul folos al semenilor, într-o lume vecinic schimbătoare”.

Din cronică remarcăm recenzia asupra „Aromânilor” lui Th. Capidan, scrisă de d. Sever Pop.

Abecedar, (Nrii 33—35, și 36—40), revista literară din Turda, redactată de tinere și promițătoare condeie ardele-nești, aduce și în aceste numere versuri, proză și o cronică destul de bogată. Reținem numele dlor Emil Giurgiuca (Seară de crăciun); George Boldea (Fecioara de zăpadă); Dim. Todoran (Interior Bergsonian); Ivonne Rossignon (Litanie); Ion Covrig Nonea (Valoarea vieții).

Prin trăinicia și viabilitatea scrisului cât și prin marele număr de colaboratori, *Abecedarul* se afirmă ca o publicație literară tinerească — sufletește — de mare viitor.

Societatea de mâne, datorită stăruințelor dlui I. Clopoșel și cola-

boratorilor dsale, cu toate greutățile și vitregele împrejurări prin care trecem, apare în număr festiv, încununându-și o activitate rodnică de zece ani.

Poate că această vârstă a unei publicații nu prețuește prea mult în timpuri normale, dar când ținem seamă de faptul că apar reviste nenumărate care apoi dispar după primul sau al doilea număr, acest jubileu nu poate decât să ne bucure ca și pe cei care s'au străduit să facă din »Societatea de mâne« o revistă bună.

Numărul de față aduce un bogat și variat material din aproape toate domeniile activității spirituale.

*

Cuvântul adevărului, organ bisericesc omiletic și pastoral, al ord. Sf. Vasile dela mânăstirea Bixad (Satu Mare), continuă cu stăruință munca începută cu 20 de ani în urmă, pentru a da impulsuri noi vieții spirituale și mai ales de a fi un bun ajutor preoților în îndeplinirea misiunii lor.

Pe lângă cuvântul jubilar »După 20 de ani« scris de pâr. canonic Dr. N. Brânzeu, revista mai conține un bogat material de specialitate.

*

Observatorul, (Beluș) »revistă documentară culturală-socială-religioasă« înrudită în ideologie cu »Cuv. Adev.«, este totuși mai vie, mai accesibilă păturii intelectuale laice, căci adeseori paginile sunt împodobite cu bune bucăți literare și studii filozofice.

M. P.

*

Farul nou (București), organ independent, de sub girarea dlui avocat Antoniu Vladimir Frollo, este un ziar scris cu multă superioritate de simțire creștinească. Pe lângă evenimentele actualității — abia o pagină — coloanele sale cuprind reflexiuni

asupra faptelor vieții, având ca semn: »semnul crucii, criteriu: învățătura creștină în care foamea caută adevăr, munca este virtute, înmulțirea binecuvântare, iar orgoliul prinos«. Cu astfel de semn și criteriu, plus modestia — reflex al superiorității spirituale — care-l caracterizează (avem în față Nr. 2) *Farul nou* va fi de sigur un îndrumător cu succes al »corăbierului fără primejdie spre liman, lumina însăși vecinică și nestinsă.«

*

Pe marginea unei recenzii Revista Gând Românesc (no. 8 a. II) ia act de nașterea noastră, ne pune note, taie, spânzură...

(Cei cari vreau să vadă întrucât au dreptate, n'au decât să ia întâiul număr al revistei noastre și să se convingă.)

Pe marginea acestei recenzii se impun câteva observații.

Întâi vor recunoaște domnii dela G. R., că după întâiul număr nu se poate judeca o revistă.

Te socotești mult, alegi ce ai mai bun și crezi că vei scoate o revistă care să sperie lumea. Când colo, iesse cu totul altceva.

Așa s'a întâmplat și cu nr. 1 al Dlor, care — o vor recunoaște, cred și pe asta — nu le face cinste.

Totuși nu i-a lovit nimeni. I-au salutat cu bucurie, i-au lăsat să se definească, să-și precizeze linia de conduită.

După aceia i-au judecat, i-au clasat.

Dlor însă n'au avut aceiași omenie față de noii confrăți. Abia a scos capul o revistă și înainte de a ști cine sunt cei care o conduc și ce pot, li dau cu parul în cap. E o campanie sistematică de discreditare a publicațiilor ardeleni, o campanie al cărei principiu este: »te omor pe tine, ca să pot trăi eu«.

Rezultatul este o sciziune din ce

în ce mai mare între generația mai bătrână de intelectuali ardeleni și între cea care se formează.

A trebuit să vină publicațiile din vechiul regat să remarce și să încurajeze mișcarea literară a Ardealului.

În vreme ce revista G. R., scoasă tocmai cu această menire și cu aceea de a aduna în juru-i toată intelectualitatea tânără ardeleană, dându-ne astfel marea revistă a Ardealului, pe care o așteptam demult, prin atitudinea ei a îndepărtat, a descurajat și în loc să clădească, dărimă.

Așa se explică de ce revista începută sub un augur atât de fericit și cu existența materială, asigurată, având în spate »Astra« cu întreaga-i falangă de cărturari, apare schiopătând, când dă Dumnezeu.

În ultimul număr, aduce, în afară de câteva poezii bune, între care remarcăm »Ploaie« de Căranica și un studiu a lui Herseni, și o recenzie a dlui Chinezu, scrisă cu rafinamentul care-l caracterizează, din care însă nu poți ști dacă romanul despre care vorbește e bun sau rău.

Cronica e »disparată« și nuvela e atât de slabă că ne mirăm cum de cenzura a îngăduit să fie tipărită.

P. D.

MĂRUNTE

Biblioteca școlară este o problemă capitală pentru instruirea completă a elevilor și prin aceasta direct și indirect pentru rezolvirea onorabilă, chiar a *problemei cărții*, cari pe dreptul, preocupă în țara noastră pe toți gânditorii, de la Rege până la umilul învățător. Citiți, citiți! strigă editorii și anumite clici de autori, dar nu se 'ntreabă nimeni dacă dorința

cultivării ca stimulent este îndeajuns pentru a fi realizată. Desigur că nu. Înainte de toate trebuie garanța constructivității cărții și apoi posibilitatea de a ajunge la ea. Ori, la noi mercantilizarea cărții este atât de mult la modă încât, îi influențează chiar și fondul nu numai suma de pe copertă.

Soluția nu poate fi alta decât o editură sub auspiciile unei mari instituții de cultură, care prin prestigiul moral-național să garanteze constructivitatea cărții și prin jertfirea unor fonduri să asigure un preț acceptabil cititorilor, lipsiți materialcește.

„Biblioteca școlară“ inaugurată la București sub îngrijirea unui grup de profesori, tipărită în atelierul »Adevărul«, vrea să fie un pas energetic, de bun augur, pe drumul sigur al rezolvirii problemei cărții. Avem înaintea noastră două (3, 4) din cele cinci numere apărute: Antologia Umorului Românesc vol. I. și M. Eminescu: Versuri și Proză vol. I. Volumele, cu peste o sută pagini, costă fiecare câte 20 lei. Desigur, inițiativa e dintre cele mai bune. Observăm doar că în vol. de versuri și proză din M. Eminescu, alegerea ca și orânduirea poeziilor se putea face cu mai multă grijă, urmărind prin bucățile reproduse trasarea liniilor caracteristice din opera marelui poet. O bibliotecă școlară care ar servi, cititorilor școlari și extrașcolari, bucăți alese din autorii mari români în așa fel încât pe lângă înobilizarea sufletului să le asigure și o icoană sumară, dar reală asupra operii lor întregi, ar merita tot sprijinul iubitorilor de culturalizare și chiar al oficialității. Dorim ca „Biblioteca Școlară“ dela București, să ajungă la acest sprijin.